

Examensarbete Våren 2010

Mat- och Måltidskunskap

När mat blir sopor, och när den inte blir det

En studie om matsvinn ur ett miljö -och individperspektiv

When food becomes garbage, and when it doesn't

A study of food-waste from an environmental -and individual perspective

Författare
Frida Almqvist

Handledare
Anna Burstedt

Abstract

Svinnet av mat har i Sverige uppskattats till cirka 1 miljon ton per år och sannolikt är det på hushållsnivå som de största mängderna matsvinn uppstår . En färsk undersökning visar att det årligen slängs uppemot 100 kilo mat per person i Sverige, vilket innebär stora och onödiga belastningar på miljö och klimat. Genom att minska svinnet av mat minskar också belastningen på miljön. Syftet med studien har varit att studera attityder till matsvinn i svenska hushåll samt identifiera hinder och förutsättningar för ett minskat svinn. Resultatet bygger på sju enskilda intervjuer med konsumenter och resultatet visar att dessa respondenter ogillar att slänga mat och slänger relativt lite. Svinnets miljöpåverkan tycks inte vara huvudsakligt skäl till att inte vilja slänga mat. Istället är respekt för maten, respekt för de fattiga samt den privata ekonomin mer framträdande aspekter vad gäller orsaker till att inte vilja slänga mat. Dessa känslor har följt med respondenterna från deras egen uppväxt vilket i kombination med kunskaper i matlagning tycks vara förutsättningar som leder till mindre matsvinn.

Nyckelord: matsvinn, miljö, svenska hushåll, individ, miljöanpassade handlingar, attityder, hinder och förutsättningar

Innehåll

Abstract	2
Inledning.....	5
Bakgrund	6
Syfte.....	9
Material och Metod.....	9
Metoddiskussion	11
Litteraturgenomgång.....	12
Matsvinn i siffror	12
Orsaker bakom matsvinnet	12
Matsvinn ur ett vidare perspektiv	13
Teoretisk bakgrund.....	14
Miljön	14
Attityder	15
Hinder på vägen	16
Resultat.....	20
Diskussion.....	30
Attityder	30
Identifierade hinder och förutsättningar	31
Kunskap	31
Uppfostran.....	32
Konsekvenser	32
Samhällets roll	32
Avslutning.....	34
Slutsats	35
Källförteckning.....	36
Bilaga 1	38
Bilaga 2	39

Förord

”Bryr man sig om miljön slänger man inte mat”, tänkte jag – och drog utifrån detta slutsatsen att den som slänger mat är såväl okunnig som ointresserad när det gäller miljöfrågor. Hade denna ytterst vassa konklusion kvarstått så hade följande uppsats förmodligen inte bidragit med någonting i arbetet med att finna lösningar på ett problem utan istället handlat om att nedvärdera människors handlingsmönster. Under arbetets gång framträdde dock en annan, och för mig ny, bild av matsvinn och miljö. För detta vill jag tacka er som ställde upp på att bli intervjuade. Jag vill också rikta ett tack till Elinor Adenling som med sin avhandling *Att bli miljömedveten* (2007) ledde in mig på ett nytt spår när det gäller synen på hela miljöproblematiken.

Frida Almqvist, april 2010

Inledning

• • t upp maten, tänk på barnen i Afrika! I vår del av världen motiveras ibland uppmaningen att äta upp maten utifrån det faktum att det finns människor som svälter. Genom att äta upp vår mat visar vi solidaritet mot de som är fattiga och lider av hunger. Detta tankesätt tycks uppehålla sig i många människors medvetande, men har i takt med den senaste tidens upptrappade miljödebatt fått sällskap av ytterligare ett sätt att tänka. Det handlar nu också om miljön. Vi ska tänka på, och visa solidaritet mot miljön inte bara när vi köper och äter vår mat utan också i de fall vi inte äter den.

Att maten och dess produktion har en tydlig koppling till en stor del av våra globala miljöproblem har diskuterats tämligen flitigt de senaste åren och är för de flesta ingen nyhet. Men trots att dessa miljöproblem i sig är i behov av uppmärksamhet, och trots att diskussionen om en ökad användning av alternativa produktionsmetoder ständigt är önskvärd, så kommer den här rapporten inte gå in djupare på vad den direkta *produktionen* av livsmedel får för konsekvenser på miljön. Istället har den för avsikt att fokusera på maten när den redan odlats, förädlats, förpackats, transporterats och slutligen levererats till våra butiker. Det är då konsumenten, du och jag, kommer in i bilden. Vi konsumerar mat vars syfte är att skänka oss mättnad, angenäma smakupplevelser samt bidra till vår sociala och kulturella tillvaro. Att konsumera mat är dock inte detsamma som att äta den, och långt ifrån all mat som årligen produceras kommer till att nyttjas såsom den från början var tänkt. Forskning (Rapport från en slaskhink, 2009) visar att svenska konsumenter slänger uppemot 100 kilo mat per person och år. Av detta uppskattas mer än hälften, nästan sextio procent, handla om så kallat onödigt svinn, vilket innebär att det årligen produceras flera ton livsmedel vars miljöbelastning sker helt i onödan. "Att kasta mat är att betrakta som synd i ordets egentliga mening" skriver Marit Paulsen (2009, s.37) i sin senaste bok och menar att av alla klimatsmarta beslut vi måste fatta så är det allra viktigaste att aldrig slänga mat.

I Sverige är det hushållen som står för det mesta av matsvinnet (Sonesson, 2008) och ur miljösynpunkt är det av stor vikt att detta svinn minskas (Livsmedelsavfall, 2009). Genom att rikta fokus mot de individer som utgör hushållen i Sverige kan vi få en förståelse för varför svinnet uppstår och således få kunskap som är värdefull i arbetet med att få hushållen att slänga mindre mat. Förhoppningen är att denna rapport ska kunna ge nya infallsvinklar och fingervisningar om vilka faktorer som spelar in när det på individnivå kommer till frågan att slänga mat, och att inte slänga mat.

Bakgrund

I följande kapitel presenteras en bakgrund till rapportens problemområde; matsvinn och miljö. Vi inleder med miljöfrågan i större perspektiv och arbetar oss sedermera ner till matsvinnet som specifikt ämne.

Miljö, konsumtion och svinn

Miljöproblemens existens och omfattning har varit under mediebevakning under ganska lång tid nu och svenska folket säger sig vara mycket engagerade i miljöfrågor och miljöproblem i allmänhet (Lindén, 2004). Vi oroar oss främst för det som ligger långt borta, med konsekvenser långt fram i tiden och sedan början av 1990-talet har klimatproblemen kommit högst upp på svenskarnas agenda över vilka miljöproblem som bedöms vara mest allvarliga (Lindén, 2004). Klimatförändringar uppstår till följd av att människan lever i obalans med naturen och att jordens resurser överutnyttjas. I takt med att jordens befolkning ökar i antal riskerar denna obalans att tillta ytterligare (Björklund, 2008).

Klimatfrågan är ett komplext och komplicerat miljöproblem då orsakerna till förändringarna är lokala, medan effekterna många gånger visar sig på helt andra geografiska platser. Atmosfären är global och en individs enskilda utsläpp får därmed inte enbart effekter i den direkta omgivningen utan påverkar hela den globala genomsnittstemperaturen. Utgår man från Sverige så bidrar vår påverkan kanske främst med förändringar i klimatet i andra delar av världen (Jagers mfl, 2009). Inte heller behöver effekterna av vårt sätt att leva nödvändigtvis visa sig tidsmässigt i samband med att påverkan sker. Effekterna kan istället komma att synas först senare då många av de växthusgaser som människan släpper ut stannar kvar i atmosfären och påverkar temperatur och klimat under flera hundra år (Jagers, 2009). För att minska riskerna för omfattande klimateffekter världen över krävs att de globala utsläppen reduceras inom en mycket snar framtid (Eriksson, 2008).

Det tycks ha skapats en slags allmän medvetenhet om att förändringar i livsstil är nödvändiga för att motverka, eller i alla fall balansera effekterna av miljöproblemen (Haider, 2008). Från media strömmar nästan dagligen rapporter som på ett eller annat sätt förkunnar hur vi som individer bör leva för att belasta miljön i minsta möjliga mån. Vi skall tänka på miljön och göra medvetna val, såväl när vi reser som när vi handlar och äter. Tydligt är således att en stor del av ansvaret vad gäller arbetet för en bättre miljö har kommit att läggas på den enskilde individen.

Individens ansvar

"Ansvaret för att nå det ekologiskt hållbara samhället beskrivs vara lika delat mellan samtliga individer i Sverige, och där alla medborgare har en skyldighet att aktivt bidra till en gynnsam samhällsutveckling genom utformningen av sin livsstil"
(Söderholm, 2008. s.25)

Det talas allt mer om det egna ansvaret när det kommer till miljöfrågor, det vittnar bland annat citatet ovan om. Men att lägga ansvaret på den enskilda individen är ett relativt nytt fenomen. Under 60-talet kom miljöfrågan att etableras som en bred samhällsfråga men det var då främst industriföretagens utsläpp och bristande reningsprocedurer som stod i centrum för miljödebatten. Det praktiska miljöarbetet var en angelägenhet för i första hand forskare, tekniker och tjänstemän (Adenling, 2007). Detta kom med tiden att förändras och några decennier senare, 1992, slogs "Agenda 21" fast vid FN:s konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro. Agendan handlar om att långsiktigt sträva mot en hållbar utveckling, såväl på ett socialt som på ett ekonomiskt och ekologiskt plan (Söderholm, 2008). Syftet med agendan är att detta arbete skall genomsyra och prägla samtliga delar av samhället och engagera alla, jorden över (Vår uppgift efter Rio, 1992).

Ansvarsfördelningen vad gäller miljön kom på detta sätt att gå från fokus på industrin, till fokus också på den enskilda individen. Idag är de flesta eniga om att såväl orsakerna som lösningarna på miljöproblemen inte enbart beror på beslut som tas av politiker eller näringsliv. Den enskilda individen och dennes hushåll spelar en minst lika viktig roll i arbetet mot en bättre miljö. Den svenska miljöpolitiken har idag en uttalad målsättning att såväl öka som bevara det aktiva och individuella ansvarstagandet för miljön (Söderholm, 2008).

Ökad konsumtion

Många av dagens existerande miljöproblemen bottnar i det faktum att vi förbrukar mer resurser än vår planet har kapacitet för (Jagers, 2009). Konsumtion, menar Schön (2009), är själva bränslet till miljökrisen. Angelöw (1994) skrev för mer än femton år sedan att överkonsumtionen bland världens rika är ett miljöproblem som saknar motstycke. De svenska hushållens konsumtion har dock ökat kraftigt sedan dess, mellan åren 1997 och 2007 med 32 procent (Schön, 2009). Konsumtion avser den slutliga användningen eller förbrukningen av varor och tjänster (Eriksson, 2008) och som företeelse betraktad, kan konsumtion uppfattas vara såväl av ondo som av godo. Ur ett sysselsättningsperspektiv uppfattas konsumtion förmodligen som något positivt, ur ett ekonomiskt perspektiv likaså. Genom konsumtion skapas tillväxt vilket har kommit att bli själva innebilden för utveckling (Schön, 2009). Ur ett miljöperspektiv betraktat innebär konsumtion en stor belastning på vår miljö, och ur detta hänseende kan det ses som något negativt. Den ökade konsumtionen är en stor del av orsaken till det som förstör naturen och ödelägger ekosystemen. Vidare innebär konsumtion spridning av växthusgaser som på sikt bidrar till klimatförändringar (Schön, 2009). Inom tio år tros utsläppen, för en svensk konsument, behöva minska till hälften. Detta om utsläppen från den egna konsumtionen inte ska överstiga den önskvärda utvecklingen av de globala utsläppen räknat per person. Genom konkreta val av vad och hur mycket som konsumeras kan konsumenten påverka utsläppen av växthusgaser (Eriksson, 2008).

Att konsumera mat

Naturvårdsverket delar in konsumtion i kategorierna bo, resa, shoppa och äta (Eriksson, 2008). Det sistnämnda, ätandet, eller egentligen själva konsumtionen av mat, är vad denna rapport handlar om. Varje svensk konsumerar ungefär 800 kg livsmedel och dryck per år (Eriksson, 2008). För att kunna konsumera dessa mängder krävs en oerhört stor produktion av mat, vilken i sig är enormt energikrävande. Den svenska livsmedelshanteringen står för en stor del av vår totala miljöpåverkan. Till exempel står den för cirka 50 procent av den totala övergödningen och 20-25 procent av den totala klimatpåverkan. Livsmedelsproduktionen ger också upphov till spridning av gifter, bland annat bekämpningsmedel. Livsmedelssektorn är också en av de mest vattenkrävande sektorerna (Livsmedelsavfall, 2009). Under 2003 beräknades konsumtionen av mat, själva ätandet som aktivitet, stå för utsläpp motsvarande drygt 2 ton CO₂e (koldioxidekvivalenter) per person och år. Till denna summa räknas alla utsläpp som orsakats under matens väg till butiken samt utsläpp inom jordbruk, industri och godstransporter. Hushållens tillagning och inköpsresor ingår däremot inte (Eriksson, 2008).

Måhända kan den miljöpåverkan som orsakas av livsmedelsproduktionen och konsumtionen anses vara berättigad om maten som konsumeras också äts upp. Att konsumera mat är dock inte detsamma som att äta den, och faktum är att en stor del av maten vi köper hem hamnar i soporna.

Svinn

Svinnet av livsmedel i Sverige har uppskattats till cirka 1 miljon ton per år (Livsmedelsavfall, 2009). Svinn uppstår under hela livsmedelskedjan, dels vid odling och lagring inom jordbruket, dels vid rengöring och hantering inom industrin. Också livsmedelshandeln genererar mycket avfall, främst av färsvaror. Sannolikt är det dock i slutet av kedjan, hos konsumenten, som det största svinnet uppstår (Sonesson, 2008). Undersökningar från 2009 visar att svenska konsumenter i snitt slänger 100 kilo mat per år, och att mer än hälften av detta sker tillsynes helt i onödan (Rapport från en slaskhink, 2009). En del av svinnet är oundvikligt och kommer förmodligen alltid att uppstå som en direkt följd av livsmedelshantering. Exempel på sådant svinn kan vara skal, ben, och kaffesump. Mat som däremot hade kunnat ätas, om den förvarats rätt eller tagits om hand, benämns som onödigt matsvinn.

Orsak och verkan

Matsvinnets verkan, konsekvenserna av att vi slänger mat i onödan, är att en större mängd livsmedel måste produceras än vad som konsumeras. Detta ökar bland annat utsläppen av växthusgaser som hör livsmedelsproduktionen till och medför således en onödig belastning på miljön. Produktionen av den slängda maten uppskattas motsvara utsläpp på omkring 2 miljoner ton koldioxid vilket i sig motsvarar cirka 3 procent av de totala utsläppen av växthusgaser i Sverige (Livsmedelsavfall, 2009). För att få en uppfattning om siffrornas innerbörd så kan sägas att produktionen av ett kilo bröd orsakar lika mycket klimatpåverkande utsläpp som förbränning av en halv liter bensin. Ett kilo nötkött orsakar utsläpp som motsvarar 6-10 liter bensin (Sonesson, 2008b.) Att minska matsvinnet är därmed ett effektivt sätt att minska den klimatpåverkan som orsakas av vår livsmedelskonsumtion (Eriksson, 2008, Sonesson 2008a).

Genom att komma åt orsakerna till matsvinnets uppkomst i svenska hushåll kan vi lättare arbeta med att försöka få till förändringar i människors beteenden, minska svinnet och således minska belastningen på miljön. Lundgren (1999) menar att det är viktigt att försöka förstå och förklara det nuvarande beteendet och den nuvarande situationen innan man går in på att försöka få till en livsstilsförändring. Bakomliggande orsaker till matsvinnet har till viss del undersökts och Karlsvärd (2008) menar att uppkomsten av svinn i hushållen i hög grad handlar om konsumtionsmönster, beteende och attityder. Undersökningar visar att matsvinn i första hand uppstår på grund av bästföredatum, dålig planering, samt okunskap vad gäller hur man bäst förvarar mat samt tar tillvara på rester (Rapport från en slaskhink, 2009). I åtanke bör man dock ha att dessa studier i första hand bygger på kvantitativa metoder i form av enkätundersökningar. Det saknas forskning som genom ett kvalitativt angreppssätt undersöker bakomliggande orsaker till varför vi på individnivå slänger mat. Kanske finns ytterligare aspekter som ännu inte framkommit, och som är relevanta att känna till i arbetet med att försöka minska matsvinnet i svenska hushåll.

Syfte

Syftet är att undersöka attityder, samt attityders roll vad gäller matsvinn i svenska hushåll. Vidare är syftet att identifiera hinder och förutsättningar för ett minskat matsvinn och ett mer miljöanpassat beteende.

Frågeställningen jag arbetat med lyder som följer;

-Hur ser attityderna till matsvinn ut, och vilken roll spelar attityden när det kommer till själva beteendet?

-Vilka hinder och förutsättningar spelar in när det kommer till att minska matsvinnet på hushållsnivå?

Avgränsning

Denna rapport bygger på det faktum att matsvinn bidrar med negativa effekter på miljön. Ytterligare effekter till följd av matsvinn, exempelvis samhälleliga eller sociala, kommer i detta fall ej att beröras. Vidare kommer denna rapport enbart inrikta sig på hushållens och den enskilda individens attityder till att slänga mat. Detta då hushållen står för det största svinnet i livsmedelskedjan (Sonesson, 2008) Det *oundvikliga* svinnet kommer ej beröras då syftet varit att fokusera på den mat som faktiskt kunnat ätas istället för att slängas.

Det förekommer en mängd olika formuleringar i frågan att slänga mat. Det talas om matspill, matsläng, matavfall och matsvinn. För ett enklare språkbruk i rapporten kommer begreppet matsvinn fortsättningsvis att användas. Matsvinn avser här alltså, om inget annat anges, det såkallade *onödiga svinnet*.

Relevans

Sett till tidigare forskning som berör bakomliggande orsaker till matsvinn i svenska hushåll finns det en del tomrum att fylla. Dels handlar det om att ytterst få studier genomförts överhuvudtaget och dels handlar det om att de studier som gjorts i stort sett enbart gjorts med kvantitativa metoder. Förhoppningen är således att denna rapport, utifrån en kvalitativ synvinkel, ska kunna bidra med ny kunskap om vilka hinder och förutsättningar som påverkar matsvinnet i de svenska hushållen. Denna kunskap kan således kunna komma att användas i arbetet med att försöka minska matsvinnet i svenska hushåll och således minska belastning på miljön.

Material och Metod

Då avsikten varit att studera attityder, hinder och förutsättningar vad gäller matsvinn i de svenska hushållen har intervjuer gjorts med enskilda individer. Metodvalet beror till stor del på att tidigare studier, som berör bakomliggande orsaker till att matsvinn uppstår på hushållsnivå, nästan uteslutande undersökts genom kvantitativa metoder, och då främst i form av enkäter. Orsaker till varför matsvinn uppstår kan vara komplext och motsägelsefullt då det i hög grad handlar om konsumtionsmönster, beteende och attityder (Karlsvärd, 2008). Svaret på frågan varför mat slängs kan således tänkas ligga djupare än vad som står att uttrycka i en enkät. Genom ett i det här fallet kvalitativt angreppssätt har förhoppningen varit att få en ny och djupare insyn i konsumenters attityder till att slänga mat och därtill kunna identifiera hinder och förutsättningar när det kommer till att minska svinnet.

Urval

Rekrytering av respondenter utfördes i två steg bland anställda på ett stadsbibliotek samt på ett folkuniversitet. Det ligger inget strategiskt beslut bakom valen av arbetsplatser, utan snarare valdes dessa slumpmässigt och med hänsyn till att studien pågick under en begränsad tid. I första steget skickades en personlig förfrågan ut till sammanlagt tretton kvinnor och fem män anställda på stadsbiblioteket. Förfrågan skickades via mejl och mottagarna valdes helt slumpmässigt utifrån en kontaktlista som fanns på bibliotekets hemsida. Vid det aktuella tillfället bestod denna lista av 22 kvinnor och 11 män vars befattningar sträckte sig från vaktmästare och assistenter till IT-ansvariga och bibliotekarier. I mejlet (se bilaga 1.) klargjordes att delaktighet i matlagning samt inköp av mat i det egna hushållet var ett krav för deltagande och därefter redogjordes kort för studiens syfte. Totalt svarade 5 personer som samtliga var villiga att delta. Dessa fem var alla kvinnor och för att få en spridning mellan kön så kontaktades i ett andra steg Folkuniversitetet i Kristianstad. En förfrågan om delaktighet gick nu ut, enbart till de manliga anställda. Två män valde att delta och det slutgiltiga urvalet kom således att resultera i en ojämn fördelning mellan män och kvinnor.

Åldern på de sju deltagarna lyder som följer; 33, 42, 45, 46, 46, 48 och 57. Två av respondenterna titulerade sig som bibliotekarier, tre som biblioteksassistenter, en som coach och en som studierektor. Fem av sju respondenter var boende i villa, medan två var boende i lägenhet. En av respondenterna bodde själv, två bodde själva varannan vecka och tillsammans med sina barn varannan vecka. Resterande fyra personer bodde tillsammans med sambo/man/fru och barn. Utbildningsnivån bland deltagarna är okänd.

Intervjuer

Med hjälp av "Den kvalitativa forskningsintervjun" av Steinar Kvale (2009) utformades utifrån det formulerade syftet en intervjuguide (se bilaga 2.) Denna guide innehöll två huvudkategorier som i sig bestod av ett flertal konkreta frågor. Kategorierna var *Matlagning och matsvinn i vardagen*, samt *miljösyn*.

Under intervjuernas gång kom frågorna dock att skilja sig åt, detta beroende på hur samtalen fortlöpte och vilka "dörrar" som öppnades. Detta i kombination med på olika sätt utvecklade och preciserade svar medförde att intervjuerna kom att skilja sig åt tidsmässigt. Förmodligen beror detta också på att jag som intervjuare lärde mig en viss teknik under intervjuernas gång, vilket medförde att jag under de sista intervjuerna kunde styra samtalet på ett enklare sätt. Den första intervjun pågick i ca 60 minuter medan den sista pågick i drygt 15 minuter. Resterande fem intervjuer pågick i snitt i 30 minuter vardera. Intervjuerna spelades in på en digital bandspelare och respondenterna tillfrågades innan intervjuens start om jag hade deras tillåtelse att spela in samtalet.

Intervjuerna utfördes individuellt och vid olika tidpunkter på ett café i närheten av respondenternas arbetsplatser. Den sjunde och sista intervjun utfördes respondentens arbetsplats. Samtliga intervjuer utfördes under vardagar och på dagtid. Efter respektive intervju flyttades de inspelade ljudfilerna över till en dator där materialet transkriberades till skriven text. När samtliga intervjuer var transkriberade skrevs texterna ut, varefter intervjumaterialet lästes igenom flera gånger för att få en överblick av dess innehåll. Kategorisering av textmaterialet påbörjades nu genom att gemensamheter och likheter identifierades. När kategorisering och tematisering gjorts lästes intervjumaterialet igenom ytterligare och härefter påbörjades sammanställning från material till resultat. Intervjumaterialet lästes under denna process igenom kontinuerligt för att försäkra mig om att inga betydelsefulla aspekter missats eller feltolkats. Genom analys av det sammanställda resultatet gjordes sedermera en bredare tolkning av bakomliggande orsaker till varför vi slänger mat. Som utgångspunkt i analysprocessen användes Lindéns fyra kategorier (Lindén, 2004) som berör miljöanpassade handlingar; kunskap, samhällets roll, konsekvenser och uppfostran.

Metoddiskussion

Intervjuer

Intervjuer lämpar sig väl då man vill ha information som är av direkt relevans för studiens syfte (Björklund mfl. 2007). Under planeringsfasen av denna studie föreföll just denna metod vara bäst lämpad för att kunna generera ny kunskap vad gäller attityder och bakomliggande orsaker till matsvinn i svenska hushåll. Detta med hänsyn dels till tidigare studier och dess i första hand kvantitativa angreppssätt, men också med tanke på att intervjuer kan ge grundlig kunskap vad gäller relationerna mellan värde-attityder-handlingar-handlingsmönster (Lindén, 2004). Intervjuer kan utföras såväl individuellt som i grupp. I det här fallet valdes individuella intervjuer då man här bäst kan anpassa frågorna till varje individuell respondent och dennes tidigare svar (Björklund mfl. 2007).

Det är dock viktigt att poängtera att resultatet av denna studie enbart baseras på vad sju individer valt att återge. Resultatet kan inte, och bör inte ses på en generell nivå och det är också här man finner nackdelen med intervju som metodval. Förhoppningen är dock att denna studie, trots att endast ett begränsat antal fall analyserats, kan komma att ge en fingervisning om vilka aspekter som kan tänkas spela in när det på individnivå kommer till att minska matsvinnet.

Det finns gott om litteratur som beskriver hur man på bästa sätt förbereder, genomför och analyserar en intervju (Kvale, 2009), och en del av denna lästes inför denna studie. Dock är det i sammanhanget relevant att nämna att det i studier av dessa slag inte enbart räcker med en teoretisk kunskap i intervjuande. Det krävs viss vana och erfarenhet kring intervjuteknik för att rätt information skall framkomma. I det aktuella fallet saknas praktisk erfarenhet och detta kan således ha kommit att påverka resultatet. Dock inte sagt att resultatet för den skull saknar tillförlitlighet. Intervjuerna har utan tvivel genererat ett material som är av relevans för studiens syfte. Hade intervjuerna utförts av en professionell intervjuare kan dock tänkas att resultatet sett annorlunda ut och kanske innehållit ett fylligare material. Detsamma gäller analysprocessen, där en viss vana och praktisk kunskap kan tänkas vara önskvärd. Resultatet bygger således på mina, och enbart mina, överväganden analyser, varför respondenterna som individer inte kan stå till svars för den slutliga konklusionen.

Urval

Fördelningen mellan könen hos respondenterna var ojämn, övervägande var kvinnor. Om överrepresentationen av kvinnor beror på kravet om "delaktighet i matlagning och inköp", eller har att göra med andra omständigheter är svårt att säga. Förmodligen ligger en del av förklaringen till detta i det faktum att det var dubbelt så många kvinnliga som manliga anställda på stadsbiblioteket vid det aktuella tillfället. Måhända kan den ojämn fördelningen motiveras utifrån det faktum att det än idag är kvinnan som har det huvudsakliga ansvaret för mat och inköp av mat i de svenska hushållen (Lindén, 2004).

Utbildningsnivån bland deltagarna är okänd så till vida att respondenterna själva inte angivit detta. Dock kan, med hänsyn till yrkesbefattningar, vissa av deltagarna förmodas ha en högre utbildning vilket kan ha haft betydelse för resultatet.

Etiska överväganden

Undersökningen har skett enligt *forskningsetiska principer* som Vetenskapsrådet arbetat fram (2002). Detta innebär bland annat att samtliga respondenter inför intervjutillfällena informerats om studiens syfte samt om att de själva bestämmer över sin medverkan. Vidare informerades respondenterna om att de under studiens gång närsomhelst kunde välja att avbryta sin medverkan.

Litteraturgenomgång

Matsvinn och problematiken kring den slängda matens miljöpåverkan är ämnen som, åtminstone medialt, börjat uppmärksammas relativt nyligen. Förmodligen är detta en naturlig följd av att forskning inom området egentligen inte börjat bedrivas ordentligt förrän de senaste åren. Det finns visserligen en undersökning från slutet på 70-talet som berör svinn på hushållsnivå (Karlsvärd, 2008) men då svinn många gånger beror på grundläggande faktorer i samhället som ändras över tiden menar Karlsvärd (2008) att inte alltför långtgående slutsatser bör dras från uppgifter i äldre studier. Grundläggande faktorer kan handla om konsumtionsmönster, attityder, beteende och ekonomi.

Matsvinn i siffror

Matsvinn är något som sker i alla led av livsmedelskedjan och på olika håll i samhället. Det finns forskning som berör svinn såväl i restauranger och butiker som i skolor, förskolor och hushåll. Den forskning som gjorts på individnivå och som berör det enskilda hushållet har i första hand varit av kvantitativ art och haft som huvudsakligt syfte att kartlägga *mängden* mat som slängs. Det finns två färskare studier som fokuserat just på detta. Den brittiska organisationen WRAP genomförde under 2007 en stor undersökning på hur mycket britten slänger varje år (Ventour, 2008) och våren 2009 presenterade *konsumentföreningen Stockholm (Kfs)* resultatet av tre studier på temat matavfall (*Rapport från en slaskhink, 2009*). Vad gäller den brittiska studien menar Karlsvärd (2009) att man också här bör vara försiktig med att dra alltför långtgående slutsatser då det är olika förhållanden i olika länder vad gäller konsumtionsmönster, attityder, beteende och ekonomi. Det visar sig dock att den senare svenska studien fick fram liknande resultat som den brittiska. Syftet med den svenska studien var bland annat att samla in kunskap om hur mycket av hushållens matavfall som slängs i onödan. Undersökningarna, som koncentrerades till konsumenter i Stockholmsområdet, visar att svenska konsumenter slänger uppemot 100 kilo mat per person och år och att nära 60 procent av detta är så kallat onödigt matavfall (*Rapport från en slaskhink, 2009*).

Orsaker bakom matsvinnet

Relativt litet fokus har lagts på attityder samt bakomliggande orsaker till varför vi slänger mat, och i de fall som studier gjorts har dessa utförts i första hand genom kvantitativa metoder. I Kfs ovan nämnda studie har man genom enkätstudier undersökt vilken inställning konsumenter har till matavfall och bäst föredatum. Det framkom här att bästföre-märkningen tycks vara en bidragande faktor till att så mycket mat slängs. En tredjedel av 1200 konsumenter som svarade på en webbenkät instämde helt i påståendet att utgången bästföredatum på livsmedel ofta är en orsak till att de slänger mat, ytterligare en fjärdedel instämde delvis.

I de enstaka fall som undersökningsmetoder av mer kvalitativ art används har dessa varit relativt ytliga och resultaten tycks inte ha genomgått någon vidare analys. I Kfs studie genomfördes exempelvis 11 kortare intervjuer med konsumenter som befann sig i en livsmedelsbutik. Här framkom bland annat att flera av de intervjuade tycker att det är svårt att beräkna rätt mängd mat samt att ta vara på rester som blir över (*Rapport från en slaskhink, 2009*).

Ett halvår efter att "Rapport från en slaskhink" offentliggjorts presenterades *konsumtöreningen Stockholm* ytterligare en undersökning (*Har du uppmärksammat debatten om det onödiga matsvinnet, 2009*), också denna med enkäter som metod. Resultatet visade att många av dem som uppmärksammat den tidigare studien nu slängde mindre mat.

I rapporten *Svinn i livsmedelskedjan* (2008) belyser författaren matsvinnet i alla led i livsmedelskedjan, från produktion till konsumtion. Därefter föreslås åtgärder för att minska svinnet. Det avsnitt som berör de enskilda hushållen baseras, som författaren själv uttrycker det, "på uppgifter från olika studier, författarens egna erfarenheter samt diskussioner med konsumenter" (*Svinn i livsmedelskedjan, s.15*). Också här nämns aspekter som bästföredatum, planering samt att rester inte tas tillvara.

Matsvinn ur ett vidare perspektiv

Med hänsyn till svinnets miljöpåverkan skulle matsvinn som företeelse också kunna placeras in under forskning som rör miljöanpassade attityder och beteenden. Mycket forskning som har gjorts inom detta område berör bland annat faktorer som underlättar respektive försvårar ett miljövänligt beteende, drivkrafter och förutsättningar bakom miljöanpassade handlingsmönster och livsstilar samt hur information, medvetenhet och kunskap påverkar miljöattityder och beteenden (Lindén, 1994, 2001, 2004). Detta är alltså inte forskning som specifikt berör matsläng som ämne, men som är såväl relevant och intressant när man med miljön i åtanke har som syfte att undersöka bakomliggande orsaker till varför vi slänger mat. I rapporten "*kan vi påverka människors miljöattityder genom information*" (2009) diskuterar författaren betydelsen av attityder i arbetet mot en bättre miljö. Författaren menar att det förutsätts starka miljövänliga attityder bland allmänheten för att kunna bekämpa miljöproblemen. Attityder, menar han, säger något om vilken självuppfattning enskilda individer har och hur människor fungerar i samhället. Också Lindén (2001, 2004) och Angelöw (1994) talar om vikten av attityder, men menar att "rätt" attityd inte är avgörande när det som individ kommer till att miljöanpassa sin vardag. Ytterligare aspekter för att minska matsvinnet spelar in. Det handlar om hinder och förutsättningar som kan ligga såväl på ett personligt som på ett samhälleligt plan.

Teoretisk bakgrund

Med bakgrund i matsvinnets miljöbelastning, samt utifrån behovet av att på individnivå få till förändrade beteenden, kommer fenomenet matsvinn att studeras utifrån litteratur som berör miljöanpassade handlingsmönster. I följande kapitel följer teoretiska utgångspunkter som berör värderingar, attityder och beteende. Med denna bakgrund får vi en inblick i vad som ligger till grund för miljöengagemang, vilken roll attityder spelar när det kommer till miljöanpassade handlingar, samt vilken betydelse attityder har när det i sin tur kommer till beteendet.

Miljön

”När människan i enkät efter enkät säger; det viktigaste är miljön. Vad är det egentligen hon menar då? Hade det varit krig hade människan sagt; det viktigaste är fred. Nu, i fredstid hos oss, har miljön kommit att bli en klumpbeteckning på alla hot mot framtiden” (Vår uppgift efter Rio, 1992, s.81).

Angelöw (1999) menar att miljön är en aspekt som av människan prioriteras först när livets grundläggande behov är uppfyllda. Det vill säga, när de fysiologiska behoven och säkerhetsbehoven blivit tillfredställda gör sig andra behov och värderingar påminda. En tillfredställande välfärdsnivå är en förutsättning för att individer skall värna om natur, miljö och klimat och utifrån detta menar Angelöw att den rådande samhällsutvecklingen medför att allt fler individer får sina grundläggande behov tillfredställda. Med andra ord borde Sverige som välfärdsland ha alla förutsättningar för att vi som medborgare skall engagera oss och leva på ett sådant sätt som värnar om miljön.

Miljömedvetenhet

Söderholm (2008) menar att svenskar besitter såväl attityder som värderingar som underlättar miljövänliga handlingar. Trots detta så är det långt ifrån alla som lever miljöanpassat (Lundgren, 1999) och Lindén (1994) menar att de allra flesta förändringar i konsumtionsmönster, handlingsmönster och livsstil går långsamt. Enligt Lindén (1994) kan detta bero på att enskilda individer har olika förutsättningar för att genomföra miljöanpassade handlingar medan Lundgren (1999) anser att det är viktigt att förstå att alla människor inte väljer miljön som sitt livsprojekt. Han menar att miljön är *en* aspekt i de flesta människors liv, inte den enda och inte den dominerande. Orsakerna till att vi betar oss på ett sådant sätt som belastar miljön handlar vidare inte om att människan går in för att skada miljön. Istället handlar det om de levnadssätt som kommit till följd av den industriella och sociala utvecklingen och dess konsumtionsmönster (Lundgren, 1999).

Vem bryr sig om miljön, och varför?

Den enskilde individen kan ha olika motiv för sitt miljöbeteende. Det kan vara svårt att ange sina motiv, men ofta hör de samman med värderingar som man anser vara viktiga i livet. Många gånger är bilden komplex där man kan urskilja en mängd olika förklaringar till handlingar (Angelöw, 1994). En miljövänlig handling behöver nödvändigtvis inte vara ett resultat av vare sig ett medvetande eller miljöengagemang. Tvärtom, och ironiskt nog, kan en individ med minimal kunskap och miljöengagemang leva betydligt mer miljöanpassat än den individ som säger sig vara såväl engagerad som miljömedveten (Lundgren, 1999).

Både svensk och internationell forskning visar att vare sig samhällsklass, utbildning eller inkomst har någon större betydelse för miljöattityder och miljöhandlingar (Lindén, 1994, 2001, 2004). Det tycks däremot var vissa skillnader mellan könen då kvinnor oroar sig mer för miljön än män. Överlag är kvinnor bättre på att genomföra många miljöanpassade gärningar i sin vardag. Relevant i sammanhanget är dock att många av dessa handlingar, såsom att handla miljömärkta varor, sortera sopor osv. fortfarande ligger inom ramen för kvinnors arbetsuppgifter i hushållsarbetet (Lindén, 2001). Hushållstorlek och åldern på hushållsmedlemmarna spelar också stor roll för huruvida man kan miljöanpassa sina vardagliga handlingar (Lindén, 2004).

Attityder

Något som är av betydelse när det kommer till att leva miljöanpassat är vilken attityd man har till miljön och den aktuella handlingen. Attityder handlar om vilken inställning man har till något samt i vilken grad man ser något som positivt eller negativt (Jagers, 2009). En attityd kan definieras som *”en psykologisk tendens som uttrycks genom att utvärdera en specifik enhet med någon grad av gillande eller ogillande”* (Jagers, 2009. s.20) Attityder kan antingen gälla konkreta föremål, eller mer abstrakta företeelser såsom religion eller politik. Beteenden kan också vara attitydobjekt och man kan ha en positiv eller negativ attityd till att exempelvis åka buss, källsortera, eller som i det aktuella fallet -att slänga mat.

Attityder kan studeras utifrån olika perspektiv. Ur ett statsvetenskapligt perspektiv hittar man *tillgänglighetsmodellen* och *uppdateringsmodellen*. Enligt *tillgänglighetsmodellen* finns det inga stabila attityder hos individer. Man menar istället att en attityd formas om på nytt varje gång de efterfrågas eller behövs. Med andra ord är en attityd resultatet av en mängd olika överväganden och argument som dyker upp i sinnet hos individen i just det ögonblicket då attityden efterfrågas (Jagers, 2009). Enligt *uppdateringsmodellen* menar man att det i långtidsminnet existerar mer stabila attityder som individen har tillgång till vid behov. När individen stöter på ny information gällande ett visst attitydobjekt så menar man enligt denna modell att den långtidslagrade attityden uppdateras och justeras (Jagers, 2009).

Attityder och miljö

Lundgren (1996) menar att attityder är trendkänsliga och påverkas av de miljöfrågor som för stunden tar, eller ges, utrymme i den allmänna debatten. Jagers (2009) benämner denna företeelse som *”priming”* och förklarar den med att variationer i massmedias rapportering av politiska frågor medför variationer också i de kriterier som individer använder för sina utvärderingar. Genom att uppmärksamma vissa frågor, och inte andra, bidrar media till att göra vissa typer av överväganden, argument och kriterier mer framträdande i människors medvetande än andra.

När det gäller miljöfrågor har det visat sig att värden är viktiga för att avgöra hur en attityd formas. Om en handling är i linje med en persons värden, och om han eller hon känner ett personligt ansvar och har en uppfattning om vilka konsekvenser denna handling kan få, så kommer, enligt teorin, denna person att utveckla en personlig norm för miljövänligt beteende och attityder (Jagers, 2009). En personlig norm innebär att en individ känner sig ha en moralisk skyldighet att agera miljövänligt och fungerar som motivation för att bete sig miljövänligt. Dock kan en individ ha starkare eller svagare personliga normer för olika typer av miljövänliga beteenden. Sociala normer spelar också in. Det kan handla om hur andra hushåll agerar när det kommer till vissa miljövänliga handlingar och handlar många gånger om vad som är ett socialt accepterat beteende i samhället (Söderholm, 2008).

Lång är vägen från ord till handling

”Det är lättare att inse att man måste ändra sig, dvs påverka attityder, men betydligt svårare att genomföra förändringar” (Lindén 2001, s,108).

Då beteenden upplevs vara svåra och ibland till och med omöjliga att mäta så väljer man ibland att istället fokusera på attityden till en viss handling. Antagandet att attityder säger något om ett beteende är den främsta anledningen till att man studerar attityder. (Jagers, 2009). Det är dock nödvändigt att skilja på attityder och beteende. Vi antar många gånger att sambandet mellan attityd och beteende är relativt starkt och att vi således, genom att fråga en person om dennes attityd, automatiskt får svar på hur personen ifråga betar sig. Jagers (2009) menar dock att kopplingen mellan attityd och beteende är långt ifrån självklar och att attityden inte nödvändigtvis säger någonting om hur personen i fråga verkligen betar sig. Dock menar Jagers (2009) att det utifrån en attityd kan sägas relativt mycket om ett beteende, förutsatt att förutsättningarna och framförallt metoden är rätt.

Sambandet mellan attityd och beteende kan dock vara svagt på grund av att det finns andra orsaker till varför man betar sig på ett visst sätt, som inte har med attityden som sådan att göra. Dessa orsaker kan vara normer –hur man uppfattar att man bör göra –eller uppfattad kontroll, tron på att man faktiskt kan utföra sysslan. Jagers (2009) menar att om människor av någon anledning tror att de inte kan utföra ett visst beteende så kommer de heller inte att försöka. Söderholm (2008) menar utifrån detta att det är av stor vikt att uppmärksamma individens egen betydelse för lösningen av miljöproblemen.

En faktor som också påverkar sambandet mellan attityd och beteende handlar om vad Jagers (2009) benämner som ”social önskvärdhet”. Det handlar om att man ger svar utifrån hur man skulle vilja vara istället för att utgå från hur man verkligen är eller tycker. Detta behöver dock inte vara medvetet utan kan handla om att man tror sig agera mer moraliskt än vad man egentligen gör i en viss situation (Jagers, 2009).

Hinder på vägen

”Att vi inte gör något, beror inte alltid på att vi inte vet. Snarare på att vi inte vill. Ofta beroende på kostnader och besvär. Och målkonflikter som skär rakt igenom den enskilda människan” (Lundgren, 1999. s,17)

Att agera miljövänligt handlar alltså inte enbart om rätt attityd. Handlingen är i hög grad också beroende av andra faktorer som kan vara såväl individuella som samhälleliga(Lundgren, 1996). Lindén (2001) har identifierat fyra faktorer som bör tas i beaktning när man studerar varför människors handlingsmönster ser ut som det gör när det som individ kommer till att leva mer miljöanpassat. Det handlar om kunskap, uppfostran, konsekvenser samt samhällets roll och hur dessa faktorer, på olika sätt spelar in för att en individ ska kunna leva miljöanpassat i sin vardag. Nedan följer en närmare presentation av dessa fyra kategorier.

Kunskap

”En orsak till passivitet beträffande miljöengagemang är bristen på kunskap om miljöproblemens omfattning i samhället, och framförallt hur man kan åstadkomma olika former av förbättringar. Att kunna hejda miljöförstörelsen är en stor folkbildningsfråga där olika organisationer har en betydelsefull uppgift att sprida kunskaper” (Angelöw, 1994. S.169).

Att information leder till ökad kunskap, vilket i sin tur leder till ett förändrat beteende tycks idag vara en etablerad sanning (Haider, 2008) och det råder ett allmänt antagande om att information och kunskap är lösningen på många av de miljöproblem som existerar. KfS anser exempelvis att *”det behövs informationsinsatser på olika nivåer i samhället för att öka medvetenheten och förståelsen för den slängda matens konsekvenser för miljön och den globala livsmedelsförsörjningen”* (Rapport från en slaskhink, 2009, s.2).

Sedan miljöfrågan kom att bli aktuell under 1960-talet har både miljöforskare och politiker förespråkat information som ett redskap i arbetet mot ett miljövänligare beteende hos enskilda individer (Jagers, 2009). Medvetenhet om vår okunskap är av stor betydelse inom miljöområdet enligt Nitsch (1996). Vidare menar han att mycket av det som sker i vår miljö ligger utanför det vi kan uppfatta med våra egna sinnen, och att vi därför måste lita på den information som förmedlas genom exempelvis massmedier, vetenskapliga rapporter och utredningar. Utan saklig information saknar vi grund för de kloka besluten. Kommunikation till allmänheten ses som en grundläggande faktor när det gäller att få till stånd förändringar i människors attityder till miljöfrågor och Angelöw (1996) anser att goda kunskaper om miljöfrågor är en förutsättning för miljöengagemang. Samtidigt menar han att det inte är någon garanti för ändrat miljöbeteende och Lindén (2001) anser att det finns en övertro på just information som medel för förändring. Vägen från kunskap via attityder till handling innehåller många individuella och samhällsliga faktorer som kan vara såväl hindrande som pådrivande till förändringar i handlingsmönster (Lindén, 2001). Däremot menar hon att kunskap ofta leder till eftertanke vilket i sig kan innehålla en katalyserande effekt och leda till att uppmärksamheten ökar på olika handlingar i vardagslivet. (Lindén 2001). Lundgren (1999) menar att det inte finns något logiskt samband mellan att veta och att göra, däremot kan kunskap betraktas som något förberedande, en kapacitet för vissa handlingar.

Information, kunskap och medvetenhet är alltså begrepp som återkommer gång på gång i den litteratur och forskning som berör frågan hur vi på individnivå skall kunna bidra till en bättre miljö. Det är dock inte alltid tydligt vilken typ av kunskap och vilken typ av information det är som gäller. Handlar det om kunskap som rör miljöproblemens existens, eller kunskap som handlar om lösningar på problemet? Det finns forskare (Angelöw, 1996) som menar att miljöinformationen kan bli bättre om större fokus läggs vid presentationer av hur miljöproblemen kan lösas, istället för att öka medvetenheten om problemens existens.

Samhällets roll

Samhället och dess struktur påverkar individen till att leva mer miljöanpassat. Om samhället utgör hinder som uppfattas vara omfattande och icke påverkbara menar Angelöw (1996) att detta leder till passivitet och frustration. Genom att samhället underlättar för den enskilda individen när det gäller att utföra vissa handlingar är chansen större att detta utförs mer frekvent. Detta kan exemplifieras genom att se till handlingen att resa kollektivt istället för att ta bilen. Bor individen långt från en busshållplats, eller tågstation, eller om turtätheten brister är risken förmodligen stor att personen i fråga väljer att ta bilen istället. *"Förutsättningen för att man överhuvudtaget ska välja annat färdmedel till arbetet är att det finns kollektivtrafik, hållplatser på lämpligt avstånd, och tidtabell turtäthet som passar. Att välja cykel förutsätter att det finns cykelvägar med lämplig vägbeläggning och passande geografiska förutsättningar"* (Lindén 2001, s.114).

Konsekvenser

Innebär en viss handling att individen måste offra något i sin vardag kan detta resultera i att handlingen inte utförs. På samma sätt kan det bidra till att handlingen utförs i högre grad om den leder till positiva konsekvenser för individen. I undersökningar kring människors miljöanpassade vardagshandlingar finner man störst acceptans för sådana som kostar lite i ansträngning, prestige eller pengar (Lindén 2001). Ju mer krävande, ju fler konsekvenser handlingen medför och ju större omvärldsberoende en handling är, desto svårare är den att förändra (Lindén 2001). Miljöanpassade beteenden innebär många gånger någon form av uppoffring för den enskilde individen. Det kan exempelvis handla om att en viss handling är dyr, besvärlig eller obekvä. I de fall då det uppstår kostnader av olika slag motverkas miljövänligt beteende i hushållen. En individ kan ha rätt attityd och motivation att bete sig miljövänligt, men hindras av icke miljövänliga vanor eller att en viss handling innebär kostnader (Söderholm, 2008).

Uppfostran

Ett miljövänligt beteende grundläggs många gånger under uppväxten och den tid man vuxit upp i tycks spela en viktig roll för den egna förmågan att miljöanpassa sitt vardagsliv (Lindén, 2001). Upplevelser och erfarenheter under unga år är således av stor betydelse och fungerar som jämförelsenorm för händelser senare i livet (Lindén, 2004). En vana att utföra ett miljövänligt beteende underlättar för individen att bete sig miljövänligt och på samma sätt innebär en vana att bete sig icke-miljövänligt ett hinder (Söderholm, 2008). Generellt sett är det lättare att återuppta ett beteende man en gång haft, även om man för länge sedan lämnat det. Det kan exempelvis handla om att man i sitt föräldrahem sett föräldrar, far- eller morföräldrar ta hand om matrester. Innehållet i tidig fostran när det gäller miljökunskap, attityder och handlingsmönster är betydelsefull oavsett om denna fostran sker inom familjen, i förskolan eller i skolan (Lindén, 2004).

Vi återkommer också här till kunskap. Lindén (2001, 2004) gör skillnad på teoretisk och praktisk kunskap och menar exempelvis att unga människor genom utbildning många gånger har goda teoretiska kunskaper kring natur, samhälle och miljö, men att detta inte nödvändigtvis betyder att dessa individer lever mer miljöanpassat eller miljövänligt. Däremot, menar hon att äldre människor som många gånger vuxit upp i ett resurssnålt samhälle, lärt sig hushålla med resurser och därmed besitter praktiska kunskaper, lever mer miljöanpassat. Lindén (2001, 2004) menar utifrån detta att det framförallt är den praktiska kunskapen som leder till en förändring av handlingsmönster och etablering av miljöanpassade handlingar.

Sammanfattning

Utifrån denna teoretiska bakgrund står det klart att attityder har en viktig, dock inte avgörande, roll att spela när det på individnivå handlar om att miljöanpassa sin vardag. Ytterligare faktorer i sammanhanget, såsom personliga och samhälleliga hinder och förutsättningar, spelar en minst lika viktig roll. Hur ser då attityderna till matsvinn ut, och vilka aspekter kan vi urskilja vara, om inte avgörande så åtminstone av stor vikt, när det kommer till att minska matsvinnet på hushållsnivå. I resultatet som följer presenteras nu en sammanställning av de sju intervjuer som utförts med syfte att undersöka attityder samt hinder och förutsättningar i frågan att minska matsvinnet i det egna hushållet.

Resultat

Respekt och hänsyn

Vi inleder med att se till vad respondenterna har för synsätt och attityder till matsvinnet. Alla sju personer som ingick i studien säger sig ha uppmärksammat den senaste tidens mediedebatt som berör det faktum att det slängs stora mängder mat i de svenska hushållen. Samtliga är också överens om att matsvinn är något negativt och ord som "förfärligt" och "hemskt" är flitigt förekommande. Anledningen till att det uppfattas på detta vis skiljer sig åt men många uttrycker att man ska visa tacksamhet över det faktum att vi lever på en plats och i en tid där vi kan äta oss mätta. Tydligt är också att matsvinn upplevs vara negativt utifrån det faktum att det finns människor på jorden som svälter.

"Men idag kan jag känna ibland; "oj, kasta allt det här?!" Det är liksom, vilket slöseri. Och så svälter andra i andra länder och sådär. (...) Jag ser det liksom som en förlust för alla, inte bara för mig själv utan även för andra. Jag hade inte behövt köpa så mycket mat, jag kunde kanske skänkt pengarna till någon annan eller så". Kvinna, 46

"Jag har ju fadderbarn, i Afrika, och har alltid varit väldigt engagerad just i det här med, alltså rika världen och den fattiga världen. Att vi utnyttjar andra. Så det är det som det handlar om med maten också. Man måste liksom vara tacksam och ödmjuk för att man faktiskt bor någonstans där man kan äta ordentligt". Kvinna, 42

"Det ju förfärligt alltså om man tänker på, både miljön och de som inte har någon mat ju. De fattiga barnen, Biafrabarnen som man blev skrämmd med som liten" Kvinna, 46

Samtidigt som matsvinn för många respondenter handlar om en respektlöshet mot de som inte har någon mat, så menar vissa att de som svälter inte tjänar något på att vi äter upp vår mat och tycks se väldigt konkret just på maten efter att den hamnat på talriken.

"Ja, jag tycker att det är förfärligt naturligtvis, att man kastar så mycket mat. Men jag ser egentligen ingen lösning på det. För att du hjälper ju inte någon i, vad ska jag säga, i tredje världen då som svälter, med den här maten". Kvinna, 57

"Att jag inte äter upp mina fiskpinnar gör ju ingen skillnad i ett U-land. Själva grundtanken är ju rätt, men det handlar ju inte om det. Det handlar mer om att jag slänger 50 spänn i papperskorgen" Man, 45

Det talas bland respondenterna om att matsvinn är negativt ur ett privatekonomiskt perspektiv.

"Alltså både den ekonomiska frågan, men även liksom att mat slänger man inte. Det är liksom så basalt på något vis. Det är klart att man inte slänger mat. Då kunde man lika gärna slänga pengar" Man, 45

Några nämner också produktionen och det arbete som ligger bakom vår mat. Här talas det om respekt och hänsyn för dem som odlar vetet och den som tillverkar maten.

"Någonstans långt tillbaka i kedjan, så är det någon som ju faktiskt har odlat. Till exempel makaroner, någon har ju odlat vetet, någon har ju slitit med detta, för att vi ska få mat. Ja, det ligger ett värde i det liksom. Att det är ett resultat av någons jobb liksom". Kvinna, 42

Också miljön är anledning till varför det upplevs vara negativt att slänga mat. Dock nämns detta enbart av ett fåtal av respondenterna.

"Men alltså det enorma slöseriet som det är att slänga mat. Där är det ju jättevinst att göra, både för individ och för samhället. Så att det är så märkligt. Allting som, allting som man köper i onödan är ju en belastning för miljön liksom. Saker som produceras helt i onödan. Kvinna, 42

Att slänga mat visar på bristande respekt såväl för den enskilda individen som för samhället i stort. En av de intervjuade inkluderar de flesta av dessa aspekter på frågan varför han inte tycker om att slänga mat.

"Alltså att det är mer respekt för maten va. Och sedan också respekt för mig och min fru därför att vi går och jobbar för att det finns något i kylskåpet. Och då kan man inte gå och bara slänga den. (...) Det är respekt för maten. Det är respekt för den som har tillverkat. Det är respekt för den som har betalat och respekt för den som inte har någonting att äta. Så att det är mer komplext så". Man, 48

Oavsett vilka skäl som ligger bakom så anser alltså samtliga respondenter att matsvinnet är något negativt. Detta synsätt är till viss del något som tycks komma från den egna uppväxten. Många av de intervjuade har vuxit upp med föräldrar som av olika anledningar valde, eller tvingades vara sparsamma, vilket resulterat i att mat inte slängts och att rester alltid togs om hand. De flesta menar att detta är något som sitter kvar i medvetandet och påverkar hur de ser på matsvinn idag.

"Min mamma sa alltid -tänk på dem som inget har. Mina föräldrar var frånskiljda så jag och min brorsa bodde ihop med vår mamma när vi växte upp. Vi var väl inte fattiga, men vi var liksom, det gällde att vända på slantarna så att säga. Så där slängdes ju ingen mat, utan blev det över så antingen så fick vi det faktiskt dagen därpå eller så tog hon med det till jobbet. (...) Och det liksom sitter kvar hos mig litegrann, både på gott och på ont för jag sparar liksom allt". Man, 45

Hushållningen var för många under uppväxten en livsstil som kom sig av ekonomiska förhållanden. Att mat därför inte slängdes är något som återkommer i flera av citaten.

"Min mamma var faktiskt hemmafru, och så hade vi dagbarn, så att det var väldigt planerat. Och där slängdes nästan ingenting heller. Och då hade vi ju höns då också så det fanns ju nästan ingenting som kastades. Och det som kastades återvanns, så att det fanns planer på allt. Jag tror man lär sig från början. Ens föräldrar säger; "man ska inte kasta det", "spara på det" och så. Vi hade ju inte sådär jättestora inkomster heller". Kvinna, 46

Även om man inte levtt direkt fattigt under sin uppväxt så är det tydligt att föräldrars erfarenheter överförts till dem själva och flera fick i sin barndom lära sig att mat inte var någon självklarhet och således något man skulle vara tacksam för.

"Jag har ju en mer traditionell uppfostran. Eftersom mina föräldrar fick mycket verkning från andra världskriget då man inte hade någonting att äta. Så där, så blev jag uppfostrad alltså. Man slänger inte mat. Han (fadern) blev vansinnig bara man satt vid bordet och sa "äh, det äter jag inte", eller "det vill jag inte". Han blev vansinnig. Att man har mat på bordet, man behöver inte ha det. (...) Jag minns ju fortfarande hur min far, eller hur mina föräldrar eller morföräldrar agerade runt om maten. Och att äta, det var något, ja nästan högtidligt alltså. Det var gott och det var härligt att ha mat och man var glad för det och så". Man, 48

Att uppväxten har betydelse för hur respondenterna idag resonerar och agerar kring mat och matsvinn uttrycks alltså upprepade gånger. Dock innebär inte erfarenheten av hushållning från den egna uppväxten att man i alla situationer lever som man lärt sig.

Alla slänger mat

Trots att respondenterna anger en mängd olika skäl till varför matsvinn är något negativt, och trots att alla är överens om att det både är förfärligt och respektlöst att slänga mat så säger sig samtliga ibland göra det. Detta är dock något som framkommer först en bit in i samtalen. De flesta betonar nämligen, och detta i ett tidigt skede av intervjun, att de nästan aldrig slänger mat. I de flesta fall

visar det sig att respondenterna slänger mer mat än de först vill medge, men trots detta så tycks det fortfarande handla om tämligen små mängder. För att få en inblick i vilka aspekter som spelar in i de fall då matsvinn såväl uppstår som inte uppstår, ska vi nu lämna respondenternas generella attityder till att slänga mat och istället ta oss en titt på händelseförloppet. Från planering och inköp, till matlagning och slutligen till de fall då maten antingen slängs, eller inte slängs.

Planering

Planering av inköp samt planering av vad som skall ätas är något som varierar kraftigt mellan respondenterna. Många gånger har detta att göra med hur situationen ser ut i det egna hushållet - om man bor själv, lever i en stor familj eller om man har barnen hos sig eller ej. Vissa av respondenterna gör ytterst noggranna planeringar med matsedlar som täcker kommande vecka. Inköp av mat sker sedermera utifrån denna planering.

"Varje måndag efter jobbet så åker jag ut till stormarknaden här i Kristianstad och handlar. Och då veckohandlar jag då. Och sen så har jag då naturligtvis i frysen, så att jag inte behöver... så jag har vissa saker hemma". Kvinna, 57

En god planering förklaras bland annat utifrån ekonomiska aspekter.

"Nu sätter vi oss ner och gör en veckomatsedel, så får alla vara med och bestämma. Vi sätter den för två veckor i månaden, och så kör vi ut och storhandlar det så man har det hemma. Det blir billigare, så är det ju". Man, 45

I de flesta fall handlar det dock om mer spontana inköp och de flesta beslutar sig för vad som ska ätas i samband med att inköp görs.

"Vi är väldigt slarviga med det. Alltså det är bara, när man ser "oj, nu ska vi ha pasta, oh det var slut. Jag vill ha ris, oh det var slut". Vi försöker vara mer strukturerade men vi är ganska så slarviga. Det blir många småinköp istället för ett mer ekonomiskt försvarbart strukturerat inköp. Alltså att man en gång i veckan åker ut till de större mathandelskedjorna". Man, 48

Samtidigt som någon uttrycker att avsaknad av planering inte alltid är ekonomiskt försvarbart så upplevs spontaninköp vara något roligt.

"Det är roligt att kunna göra det också tycker jag, om man känner för det. Eller om man inte kommer på någonting annat., Så är man i affären och så tänker man att "det kan passa bra". Kvinna, 33

Huruvida inköp av mat sker utifrån noggrann planering eller spontana infall är således något som varierar kraftigt. När det kommer till själva tillagningen av maten tycks likheterna respondenterna emellan däremot vara fler.

Matlagning och synen på mat

I stort sett alla respondenter anger sig själva som den person som har det största ansvaret för matlagning i det egna hushållet. Det är tydligt att den mesta av maten lagas "från grunden" och att färdigmat är något som verkar förekomma relativt sällan. Detta kan handla såväl om ett intresse för att laga mat som en strävan att vilja ge sina barn "lagad mat".

"Vi har inga halvprodukter och vi har aldrig någon färdigmat. Vi lagar alltid all mat, så att barnen lär sig att man äter lagad mat och inte någon färdiggrej som man bara tar ur frysen. Vi har ingen mikrovågsugn heller till exempel. Det förekommer inte". Man, 48

Vissa av respondenterna upplever att matlagning är roligt, och ser det som något av ett intresse.

"Men jag har gått ifrån det (färdigmat)så mycket jag kan, och lagat hellre mat. Dels för att jag tycker att det är kul. Alltså genuint jätteintresserad av mat. Men sedan kan man ju tänka sig, liksom det omvända. Om man vet att det är antingen köttbullar, mamma Scans köttbullar, på måndagen och alltid fiskpinnar på tisdagen, då blir ju inte det så kul. Så dels är det för att jag ska försöka variera mig, men sen så tycker jag om att laga mat". Man, 45

Flera av de intervjuade säger sig experimentera en del i köket och provar gärna nya ingredienser och maträtter.

Det har jag alltid gjort, testat. Sett något program och köpt filodeg och pesto. Och så har vi rest rätt så mycket också, så man har tagit med sig, letat efter chili och olika sorters frukter. (...) Det här med att prova olika saker det är jätteroligt alltså". Kvinna, 46

Någon uttrycker däremot en önskan att variera sig mer, och prova nya saker.

"Jag kan ju laga mat, men jag är inte någon gourmetkock, på det viset Det blir ju bra, och det blir ju gott, men ofta återkommande saker som man äter. Och så varierar man med kryddning och så. Så, jag kanske inte är så jätteuppfinningsrik och hittar på nytt så. Men det är lite lathet, faktiskt. Man vill prova mycket, men.. en lathet och en vana, att man gör det man är van vid". Kvinna, 33

För ett par av respondenterna är det viktigt att laga mat som är såväl ekologisk som närproducerad.

"Vi äter bara kravmärkt, eller ekologiskt överhuvudtaget. Och närproducerat". Man, 48

Att dessa aspekter är viktiga betyder dock inte att det alltid äts mat som uppfyller dessa krav. En av de intervjuade uttrycker att denna begäran kan få motsatt effekt och väl i butiken är det inte alltid det är dessa typer av livsmedel som i slutändan hamnar i varukorgen.

"Alltså mat har alltid varit sådär.. Vad ska man säga, belastande, för min del har det alltid varit väldigt jobbigt allting kring mat. Därför att dels då för att jag inte vill äta djur, jag vill att allting ska vara rättvist och det ska vara ekologiskt och det ska vara miljövänligt. Så har jag alltid varit, så att alltid när man ska gå och handla så är det liksom beslut man ska ta. Och man ska hitta det bästa. Och liksom det kräver så himla mycket att lusten nästan försvunnit i allt det här kan jag känna. Jag försöker ju släppa det, men det har varit väldigt så, väldigt kravfyllt liksom. Och till sist så blir det liksom så mycket krav så att det blir Gorby's piroger i alla fall, för att man inte orkar välja. Och det är helt knäppt. Men så har det ju varit periodvis". Kvinna, 42

Respondenterna lagar mat nästan dagligen, och således har de flesta av de intervjuade såväl god kunskap som erfarenhet av matlagning. Kunskaper som alltså förvärvats genom att respondenterna lagat och fortfarande lagat mycket mat i sin vardag. I de fall då mat lagas efter recept är det sällan som dessa följs slaviskt. Ingredienser som saknas byts ut och ersätts med vad som finns tillgängligt för tillfället.

"Jag läser igenom recept, sedan kollar jag lite grann vad det är för ingredienser och sådär och man ser ju liksom anledningen till att man har (en viss ingrediens). Man kan ju inte bara "hoppa" hur som helst, för då får man ju inte samma upplevelse. Men, ibland kan det vara så till exempel att det ska vara färsk paprika och så har jag kanske inlagd paprika. Så tänker jag kanske, då kan jag förstärka lite med kryddan paprika. Alltså så kan man ändra lite grann och så". Kvinna, 46

Genom att laga mat nästan dagligen och genom ett intresse av matlagning tycks det bland vissa respondenter ha skapats ett slags självförtroende eller trygghet i köket som gör att man vågar modifiera recept och prova nya saker. Detta är också något som visar sig i de fall då det blir rester över efter exempelvis en middag.

Maten som blir över

Respondenterna har i grund och botten en positiv inställning till att ta till vara på matrester, vilket resulterar i att rester och överbliven mat tas med till jobbet, alternativt fryses maten in för att ätas vid ett senare tillfälle.

"Om det är jättemycket mat över då brukar jag plocka undan så har jag en liten låda med mig på jobbet. Och blir det sen fortfarande över så kan jag lägga det i en låda och frysa så kan jag ha det till lunch sen nån dag när jag ändå är själv. Och har man haft jättemycket potatis över ja då kan jag ju ställa mig och steka dem sedan dagen därpå och kanske göra egen pyttipanna, eller steka ett ägg till, eller så". Man, 45

Tydligt är att matrester innerbär fördelar i vardagen. Det sparar tid, pengar och upplevs dessutom vara ett smidigt sätt att få i sig mat.

"Om det blir mycket köttfärssås över, då sätter jag på lite extra pasta, så har vi bägge till dagen därpå. För det blir ju ganska mycket billigare att sätta på den här pastan då, det blir två portioner ju". Kvinna, 46

"Men oftast är det ju så att då är jag också snål. Så att tillexempel, lagar jag köttfärssås. Då gör jag alltid så att jag kan frysa en två, tre portioner som man kan bara ta fram när det ska gå snabbt eller när man inte har förberett någonting. När vi båda har varit ute och jobbat, så att man ändå har något redigt att äta. Så tar vi upp det för att det går rätt så snabbt". Man, 48

Tidsaspekten och den ekonomiska aspekten leder således till att gårdagens rester många gånger förvandlas till morgondagens middag...

"Som köttfärssås, när vi gör det och det blir över, då tänker jag att vi kanske inte ska äta det imorgon, det kanske är trist. Så då kan jag tänka, att då gör vi en chili con carne av det, och tillsätter lite bönor och sånt tjong i det. Eller så kokar vi ris, och så gör vi bearnaisesås över det, och så in med det i ugnen eller någonting sånt där. Kvinna, 46

...eller till en stadigare frukost

"Man stiger upp en lördag eller söndag, då har vi alltid stekt ägg eller stekt potatis, eller något som har blivit över som man kan göra som en liten frukost. Då hoppar man lunchen istället, tycker jag. De blir de resterna liksom uppätta och så blir man lite mättare, och så kan man äta lite senare eller om man tar en fika och så där". Kvinna, 46

Ibland blir det dock mat över som varken blir en ny middag eller matlåda till jobbet. Det kan också vara enskilda produkter som slängs. Bästföredatum är sällan en orsak till att mat slängs, då de flesta påstår sig på egen hand kunna avgöra när en produkt kan, eller inte kan ätas.

"Jag vet ju vilka saker man kan äta efter att bästföredatumet har gått ut. Alltså mjölk som har gått ut, vadå? Det märker jag om den är bra eller inte. Så att det händer ingenting. Fisk kan man inte göra. Det gör man absolut inte. Eller en ost som har gått över två dagar, vadå, det spelar ingen roll". Man, 48

Trots att personen som lagar maten inte påverkas av bästföredatum så finns det andra i familjen som kan göra det.

"Som min dotter är ju lite sådär "nä, men detta hade vi ju i förrgår". Hon kollar på datumstämplar också. Då försöker vi förklara för henne att det är klart att det ska stämplas, men det håller ju nån dag till liksom". Kvinna, 46

Med andra ord är det tydligt att det i hushåll som består av flera medlemmar kan uppstå situationer där mat slängs. Inte sällan handlar det om barnen i familjen.

"Hon den mellersta då som är 14, ibland så går hon ju då hem direkt efter skolan, ibland är hon med kompisar och ibland går hon direkt hem. Och hon är 14, det är en massa andra saker i huvudet på henne. Och då kan ju hon lägga upp och tycka att hon är jättehungrig när hon kommer hem, och så äter hon lite grann och sen så får hon slänga". Man, 45

"Jag äter själv inte så mycket bröd, men mina barn, min familj, äter bröd och då äts ofta inte "skalkarna" (...)och då ligger de kvar i påsen och då tillslut så blir de gamla. Och då får man slänga dem". Kvinna, 33

Det är tydligt att det är den person i hushållet som ansvarar för matlagningen som också avgör om matrester äts upp eller ej.

"Det finns väldigt ofta väldigt mycket över när min man lagar mat. Och sen så är man inte hemma och så händer det inte att der blir av att man gör något med det mer". Kvinna 33

Ibland slängs mat helt enkelt därför att den glöms bort och att respondenterna saknar koll på vad som finns i kyl, frys och skaffereri.

"Ja, det är när man har stoppat in någonting i kylskåpet, och glömt bort. Och så finns det kvar där, och så har man inte tagit rätt på det. Och, så det är ju det att det blir för gammalt och att jag måste kasta det för den skull". Kvinna, 57

Jag fick hjälp av de här strömavbrotten som var för några år sedan. Då förstördes allt gammalt. Jag sa det efteråt, att det var nästan det bästa på länge för jag blev tvungen att ta tag i en massa. Och sen efter det så har jag försökt att.. Det ska inte bli så igen, utan att man ska hålla lite koll. Jag vet att jag hade jordgubbar till exempel som var tio år gamla och alldeles grå. Kvinna, 57

Samtidigt som den privatekonomiska aspekten är en anledning till att respondenterna inte vill slänga mat så uppges ekonomin, om den är god, också kunna bidra till det motsatta. God ekonomi i kombination med dagens enorma utbud, ständiga tillgång på mat och livsmedelsbutiker och ett allt stressigare samhälle menar många är en orsak till att mat slängs. Inte enbart i de enskilda fallen utan detta nämns också som orsaker till matsvinnet rent allmänt.

"Ja, jag tänker att man inte.. alltså i dagens samhälle där tiden är en bristvara. Eller, man väljer att leva ett liv som gör att tiden inte räcker till, och orken inte räcker till. Och när man då får mat över till exempel, så bara, man orkar liksom inte". Kvinna 42

"Ibland kanske jag tycker att man har för mycket. Det finns ju.. jag höll på att säga, "måste det finnas tjugo sorters falukorv", kan man ju tänka.. Såna saker. För att jag menar, ju mer olika saker du har att välja på, desto mer blir det ju över av allting. Och det kan man kanske tycka ibland att, varför har vi så.. varför finns det så många alternativ? Det kan jag tycka. Kvinna, 57

"Den generationen som vi är nu har ju vuxit upp i ett sådant överflöd. Det finns ju massor av mat, herregud varför ska man bry sig liksom. (...) Det är bara att gå till Seven- eleven, affärerna har öppet dygnet runt. Jag tror att det är mycket det handlar om. Alltså, de flesta människor har pengar i Sverige så att de kan gå och köpa en pizza liksom och då bryr man sig inte på samma sätt". Kvinna, 42

Någon menar att vi ibland borde se på mat och ätande på ett annat sätt. Att mat inte alltid behöver smaka fantastiskt gott utan ibland borde ses som något som faktiskt enbart fyller funktionen att ge oss energi och mättnad.

"Just den här inställningen att allting inte behöver vara jättegott. Utan att man äter för att bli mätt. Matens funktion är att man ska må bra. Alltså som organism, att man ska fungera som organism. Att det är det som är poängen egentligen. Att komma mer till det liksom. Är det då ett stekt ägg över, liksom, ja men då äter man det och en macka och kanske en halv korv, eller vad

det nu är som finns. Och så har man liksom fått i sig mat. Det behöver inte vara en rätt. Det behöver inte vara det mest underbara man ätit någonsin, utan att man äter det, ja för att man inte ska slänga". Kvinna, 42

Respondenterna ogillar att slänga mat, trots detta uppstår alltså svinn som beror dels på aspekter i det egna hushållet och dels på hur det ser ut i samhället i stort.

Det dåliga samvetet

En följd av att de intervjuade tycker illa om att slänga mat är det faktum att många säger sig uppleva någon form av skuld eller dåligt samvete vid de tillfällen då maten slängs istället för att ätas upp. Dessa känslor utgår direkt från den inställning respondenterna har till att slänga mat överlag och kan således handla om ett dåligt samvete inför att människor svälter eller en slags skuld som bottnar i en känsla av att maten kostar pengar och på så sätt påverkar den egna ekonomin.

Någon minns ett tillfälle då mycket stora mängder mat slängdes.

"Men den gången kommer jag ihåg att jag mådde dåligt när jag stod och bara pluppade ner en massa mat. Det tyckte jag var jobbigt". Kvinna, 57

Alla känner dock inte dåligt samvete, men upplever andra negativa känslor.

"Jag kan inte säga att jag känner dåligt samvete. Det är mer att jag tycker det är mer retligt. Att det är onödigt. Vi kunde ha planerat bättre". Man, 45

Känslan av att man inte vill slänga bidrar i många fall till att mat sällan slängs i direkt anslutning till en måltid. Om det är en komplett måltid kvar, tas som tidigare nämnt, detta med till jobb, alternativt fryses in. I de fall då det blir mindre portioner kvar, eller endast någon enstaka komponent av en måltid, har många för vana att ställa in detta i kylan med tanken att det skall dyka upp ett senare tillfälle då detta kan komma till nytta. Det är dock inte alltid detta tillfälle dyker upp och det händer därför, efter några dagar när maten blivit dålig, att den slängs.

"Det som blir över, det sätts in i kylan, vi slänger ju inte det direkt, (...) oftast så använder vi det. Och så kan det ju vara sånt som blir kvar som vi inte använder på en vecka då. Kvinna, 33

Det tycks bland vissa upplevas mer legitimt och mindre samvets påverkande att slänga maten när den blivit för gammal för att ätas.

Men alltså det som blir över, det sparar vi ju alltid, det är klart att man sparar liksom. Och äter upp, oftast. (...) Om det bara blir en biff över så slänger man inte den, då sparar man den ju. För det blir säkert någonting över någon annan dag. Så blir det en rätt liksom. Fast det blir kanske inte något annat över, men då kan man liksom inte slänga den då (biffen), för den är inte dålig. Så den får ju stå där då, tills det har gått en vecka. Och då vet man, ja en vecka, då kan man slänga den. Då är den liksom, i den rika västvärlden, "inte tjänlig som föda". Fast den förmodligen är det ju. Men med gott samvete... efter en vecka känner man ändå att det är ok att slänga. (...) För maten som är från middagen, när man har ätit, är det ju inget fel på. Nyss var det ju mat, då kan det ju liksom inte plötsligt förvandlas till sopor för att vi är mätta. Kvinna, 42

Känslan av att göra fel som uppstår hos många när mat slängs tycks lindras något om matens slängs på "rätt sätt". Rätt sätt tycks i det här fallet handla om att sortera sin mat i organiskt eller slänga den i kompost. Nästan alla respondenter säger sig slänga maten på detta sätt och oavsett vad grundtanken med denna sortering bottenar i så är det tydligt att många av respondenterna upplever att maten trots allt inte slängs helt förgäves utan till och med kan göra nytta. Detta tycks kompensera det faktum att maten inte kom att ätas upp.

Jag kan ju säga det, att jag slänger ju inte sådär himla mycket. (..) Men jag har väl köpt nån rökt korv någon gång, som helt plötsligt har fått skägg, och då får man ju göra sig av med den ju. (...) Men jag slänger det i organiskt avfall, så jag vet ju att, om de inte ljuger för mig så åker det ju iväg och blir jord så småningom". Kvinna, 57

Ett alternativ till att slänga maten är att ge den till någon bättre behövande. Också detta tycks lindra det dåliga samvetet med känslan av att den slängda maten gör nytta. De som har möjlighet ger ibland matrester till husdjur och till fåglar i trädgården, medan vissa av dem som inte har husdjur uttrycker att detta skulle vara önskvärt i de fall då det blir matrester över.

"Det kan jag känna ibland nu, när det blir litegrann som ligger i deras (barnens) tallrikar.. "Nu skulle jag haft katterna här liksom". Kvinna, 42

"Det känns ju ändå bättre att det är någon som får glädje av det. Fåglar, och vad det kan vara för djur" (...) Det var ju bra när vi hade hund. Då var det ju, resterna gick direkt till hunden ju". Kvinna, 33

"Mina föräldrar bodde på samma gata som jag, och de hade sådana här dvärghöns, och all mat som vi slängde gick ju till dem. Så att vi slängde ju inte maten i den bemärkelsen –tyckte jag. Det gick liksom.. det återvann man genom att man fick då ägg istället. (...) Och nu har jag matat fåglarna med bröd och lite såna här kanter. Ja, och julskinka och svål och sånt här, skar jag ner. Det visste jag försvann ju, och så tyckte jag synd om fåglarna. För de har ju haft det kämpigt. Till och med hackat sönder en pizza som blivit över. Det försvann. Fåglarna åt upp sådär, så att. Ibland kan jag tycka sådär att det kan i alla fall de ha nytta av". Kvinna, 46

Det dåliga samvetet som uppstår handlar som tidigare nämnt främst om aspekter som privatekonomi, respekt för maten och för dem som inget har. Någon nämner också miljön, men detta tycks dock inte väga särskilt tungt. Man kan fråga sig om detta säger något om respondenternas miljöengagemang i övrigt?

Synen på miljön

Det är inte miljön som anges som främsta skäl till att inte vilja slänga mat, men detta betyder inte att respondenterna är oengagerade i miljöfrågor. Miljöengagemanget skiljer sig visserligen åt mellan respondenterna men när miljön kommer på fråga är det, oavsett nivå på miljöengagemanget, klimatförändringarna som diskuteras främst och aspekter som bilfrågan och flyget nämns gång på gång i sammanhanget.

"Alltså jag tänker på det (miljön), och det man kan göra. För vissa grejer är ju ganska enkla egentligen, då gör jag det. Och det är klart, hade jag kunnat köpa en alldeles ny biofuel-bil så hade jag ju gjort det, för att ändå känna att då har jag gjort det också". Man, 45

"Sedan har man ju dåligt samvete ibland för att man kör bil. Man kunde tagit bussen. Men sedan ibland så blir det en besparing på andra hållet för att man sparar lite tid". "Man gör ju saker som man vet inte är bra. Som jag säger att jag kör bil. Jag är medveten om att jag gör ett sådant val". Kvinna, 46

"Man bär sig inte hur dumt åt som helst, det gör jag inte. Även om jag inte är speciellt miljöintresserad. (...) Jag bor ju ute på landet då, och måste åka bil för att ta mig till jobbet. Men i gengäld så åker jag aldrig till Thailand. Så att jag tycker att jag sköter mig minst lika bra som de som åker till Thailand". Kvinna, 57

Vidare kommer sopsortering upp i nästan samtliga fall. Respondenterna säger sig tänka på miljön i sin vardag då de har för vana att sortera sina sopor.

"För jag sorterar ju ändå så gott jag kan. Jag kör ju iväg och slänger burkar och flaskor och wellpapp och så. Och ska jag slänga mycket grejer så kör jag ut till återvinningsstationen". Man, 45

"Man försöker ju att återanvända och köpa recyklade produkter och recykla själv också. Det är jag väldigt noggrann med. Det blir många turer till återvinningsstationen så.. Man försöker". Man, 48

Tydligt är att det främst är de aktuella miljöproblemen, de som belyses och debatteras i samhället just nu, som befinner sig i respondenternas medvetande.

"De här hålen de ha sett med ozonskikt och såna här grejer, det är man också liksom, det pratar man inte så mycket om längre (...) Och så som de säger det här med att isen i Alaska smälter. Då börjar man ju tänka på det också. Och så tänker man att "ja, det har de inte sagt någonting om nu, då är det kanske inte så farligt" så det är ju liksom. Det kommer upp såna där jätterubriker helt plötsligt har man kommit på att nu har det stigit och nu försvinner maldiverna och, jaha så börjar man oroa sig för det, och så plötsligt, nä, då händer ingenting". Kvinna, 46

"Vad som debatteras och det som är aktuellt har jag blivit mer och mer intresserad av faktiskt. (...) Då ser man ju också, då lägger man ju märke till mediedebatten på ett annat sätt, och intresserar sig för den på ett annat sätt och sen så blir man själv sporrad, ytterligare utav det". Kvinna, 33

Trots att miljöengagemanget skiljer sig åt så säger sig alla respondenter känna ett personligt ansvar för miljön.

"Jag är helt övertygad om att det jag gör spelar roll. Det jobbiga för mig är att folk, andra människor inte förstår att det dom gör spelar roll. Det är det som jag vill att alla ska fatta. Att varje beslut som varje person tar, om det då gäller miljö, eller mat och så, har betydelse. För att vi är ju summan liksom" Kvinna, 42

"Ja, alltså jag tycker ju att det är individens ansvar. Det måste det vara till stor del, för att det är ju alla individer som gör en helhet, som måste bidra. Och då är det ju mitt ansvar med, men jag lever ju inte upp till allt ju. Det är mycket mer man kan göra". Kvinna, 33

”Det är klart att man har tänkt tanken att om det bara är jag så kvittar det ju.. men man får ju vända på den tanken på något vis. Om alla kör iväg och slänger sina burkar och flaskor och sina tidningar så gör det ju skillnad, om alla gör det. Om alla köper kravmärkt mat och ekologiskt, så det är klart att det gör skillnad. Och då tycker jag att kan man, det låter lite klyschigt så, men kan man föregå med gott exempel. Jag gör i alla fall det jag kan. Det jag kan det gör jag”. Man, 45

Att ta ansvar betyder dock inte alltid att det finns en känsla av att man kan påverka, och att det som görs i vardagen spelar roll.

”Egentligen är det så otroligt lite jag kan göra. Om jag nu inte gör en massa jättedumma saker, så är det väldigt lite jag kan göra. Som enskild människa. Jag kan ju spara så mycket som möjligt på elen, och ja, jag behöver inte köra min bil om jag absolut inte behöver, och jag kan köpa så vettig mat som möjligt. Så mycket mer kan jag inte göra. Som enskild person tycker jag”. Kvinna, 57

Miljöengagemanget skiljer sig åt respondenterna emellan. Några engagerar sig på många plan, såväl i tanken som i sin vardag, medan andra kort och gott gör ”så gott de kan”, utan att för den skull överanstränga sig. Tydligt är dock att alla är medvetna om de miljöproblem som existerar.

Sammanfattning

De intervjuade respondenterna lagar mat nästan dagligen och säger sig ha det huvudsakliga ansvaret för matlagning i det egna hushållet. Flera säger sig ha matlagning som ett intresse och de flesta tycker om att experimentera i köket, prova nya ingredienser och kryddor. Samtliga respondenter upplever matsvinn som något negativt och de ogillar att slänga mat. Det finns olika skäl till detta men främst handlar det om aspekter som respekt för människor som svälter samt den privata ekonomin. De flesta menar att dessa attityder härstammar från den egna uppväxten. Många av respondenterna har växt upp med föräldrar som hushållit med mycket i vardagen och därför sällan eller aldrig slängt mat. Samtliga respondenter har en positiv inställning till matrester. Detta innebär att mat som blir över efter en måltid ofta används till lunchlådor, eller som en grund till nya rätter. Att ta tillvara på rester upplevs av många spara tid och energi samt vara ett smidigt sätt att få i sig mat. Mat slängs således relativt sällan och beror, när det sker, många gånger på att mat glömts bort i kylan eller på att det finns andra personer i hushållet som kanske inte delar synen om att mat inte ska slängas. När mat slängs upplever många av respondenterna känslor av skuld eller dåligt samvete. Dessa känslor lindras dock något om maten kommer till nytta, exempelvis genom att den blir mat till fåglar och husdjur.

Miljöengagemanget bland de intervjuade respondenterna skiljer sig åt. Alla menar dock att de är medvetna om vilka miljöproblem som existerar samt att de känner ett personligt ansvar för miljön. Detta ansvar resulterar i första hand i att de flesta är noga med att sortera sina sopor samt att många reflekterar en hel del kring sitt eget bilåkande. Många menar att de åker för mycket bil och uttrycker att de skulle vilja byta till en miljövänligare bil eller åka buss i större utsträckning i sin vardag.

Vad kan vi utläsa och förstå genom att se till respondenternas attityder, resonemang och erfarenheter kring mat och matsvinn, och vilken betydelse har miljöaspekten i sammanhanget?

Diskussion

Attityder

Att slänga mat är för respondenterna i denna studie associerat med något negativt. Många tycks uppleva att matsvinn visar på bristande respekt gentemot såväl den som producerat maten, den som köpt och lagat maten samt mot de människor som inte har något att äta. Utifrån detta skulle man kunna dra slutsatsen att respondenterna har de attityder som krävs för att inte slänga mat. Attityder är dock komplicerade och frågan är hur stabila de är. Med hänsyn till tillgänglighetsmodellen som Jagers (2009) beskriver, skulle attityderna som framkommer i dessa intervjuer kunna vara resultatet av tankar och intryck som befann sig i respondenternas medvetande vid det aktuella intervjutillfället. Vilket skulle betyda att dessa individer, vid ett annat tillfälle, kanske skulle uttrycka sig annorlunda. Vidare är attityder trendkänsliga (Lundgren, 1996) och många gånger influerade av vad som är aktuellt i den rådande debatten samt vad massmedia väljer att rapportera. Utifrån detta kan tänkas att den senaste tidens mediedebatt gällande matsvinn, som samtliga säger sig ha uppmärksammat, kommit att bidra till att respondenterna förmedlar en bild som inte helt stämmer överens med verkligheten. Genom att uppmärksamma vissa frågor, och inte andra, bidrar media till att göra vissa aspekter mer framträdande i människors medvetande och frågan är vilken bild och vilka attityder som av respondenterna förmedlats om matsvinnet vore ett relativt ouppmärksammat problem eller om debatten om matsvinn gått dem obemärkt förbi.

Oavsett vad dessa respondenters attityder bygger på, och oavsett om de är resultatet av ett i media uppmärksammat problem, så sägs alltså matsvinn upplevas som något negativt. Jagers (2009) menar att man med rätt förutsättningar och framförallt med rätt metoder kan säga relativt mycket om ett beteende genom att studera en viss attityd. Huruvida förutsättningarna och metoden betraktas vara rätt i detta fall är oklart, men tydligt är dock att attityderna i detta fall till stor del återspeglas i det egna beteendet. Åtminstone sett till det beteende som respondenterna själva påstår sig ha. Samtliga säger sig slänga mat relativt sällan och dessutom upplever många av respondenterna att det är jobbigt då mat slängs. Att respondenterna säger sig slänga mat sällan behöver dock inte betyda att så är fallet och frågan om detta är vad de *säger* att de gör, eller vad de *verkligen* gör, är utifrån teorin om *önskvärt beteende* (Jagers, 2009) tämligen befogad. Måhända ger respondenterna, medvetet eller ej, svar utifrån hur de skulle vilja vara istället för att utgå från hur de verkligen är.

Då studiens syfte varit att undersöka orsaker till matsvinnet och inte vilka mängder som slängs är det omöjligt att med säkerhet säga på vilken nivå matsvinnet ligger i dessa fall. Genom en uppskattning av vad som framkommit i intervjuerna verkar det dock handla om relativt små mängder mat. Då inte möjlighet finns att undersöka huruvida respondenterna återger en sann bild av verkligheten eller ej förutsätts respondenterna ge en korrekt bild av sin egen situation och diskussionen kommer således utgå från detta. Det handlar dock inte om att respondenterna *aldrig* slänger mat, det handlar om att det sker relativt sällan.

Som nämns i rapportens bakgrund slänger svenska hushåll i genomsnitt 60 kg mat om året, tillsynes i onödan. Utifrån behovet av att på hushållsnivå minska svinn för att på så sätt reducera utsläppen av växthusgaser kan man diskutera huruvida respondenterna, i det här specifika fallet, överhuvudtaget tillhör den kategori konsumenter som faktiskt bör minska sitt svinn. Måhända gäller detta i första hand konsumenter som slänger större mängder mat.

Frågan är dock varför det ser ut som det gör, varför matsvinnet i dessa fall tycks ligga på en förhållandevis låg nivå? Respondenterna verkar ha "rätt" attityder, men vilka ytterligare aspekter kan identifieras och antas ligga till grund för dessa relativt små mängder matsvinn. Och vad ligger bakom de fall då rätt attityd inte är tillräckligt och mat trots allt slängs? Här återkommer vi till Lindéns fyra kategorier som berör hinder och förutsättningar för ett miljöanpassat beteende. Vilka personliga och samhälleliga hinder och förutsättningar vad gäller matsvinn kan identifieras utifrån dessa sju intervjuer?

Identifierade hinder och förutsättningar

Kunskap

Miljökunskaper

Kunskap ses många gånger som lösningen på hur man skall få allmänheten att leva mer miljöanpassat. Då det onödiga matsvinnet är ett miljöproblem skulle man utifrån detta kunna påstå att lösningen ligger i kunskapen om matsvinnets miljöbelastning .

Ser man till kunskapsläget vad gäller miljö- och miljöproblem rent generellt tycks alla intervjupersoner ha koll på de problem som är aktuella i nuläget och det talas främst om miljöbelastning och klimatförändringar till följd av användandet av bil och flyg. Ser man specifikt på vilken kunskap som finns vad gäller matsvinnets miljöpåverkan är detta inte lika utbrett. Vissa av respondenterna talar visserligen om slöseri med resurser och att produktionen belastar miljön, men i första hand tycks alltså andra handlingar i vardagen ha en tydligare koppling till de miljöproblem som existerar. Konsumentföreningen Stockholm (2009,a) uttrycker en önskan om *"informationsinsatser på olika nivåer i samhället för att öka medvetenheten och förståelsen för den slängda matens konsekvenser för miljön och den globala livsmedelsförsörjningen"*. I det här fallet kan man dock ställa sig frågan huruvida kunskap vad gäller matsvinnets miljökonsekvenser är den huvudsakliga lösningen på problemet? Utifrån antagandet att dessa respondenter slänger ytterst lite mat tycks kunskap och kännedom vad gäller matsvinnets miljöpåverkan inte spela någon större roll.

Matlagningskunskaper

Respondenterna i denna studie besitter dock en annan typ av kunnande som är tämligen framträdande och som kan tänkas vara av betydelse när det kommer till problemet med matsvinn. Det handlar om praktiskt förvärvat kunskap i matlagning. Samtliga respondenter lagar mycket mat i det egna hushållet och har med tanke på sin ålder förmodligen så också gjort ett tag. Lindén (2001, 2004) menar att det framförallt är den praktiska kunskapen som leder till en förändring av handlingsmönster och etablering av miljöanpassade handlingar. Hon menar vidare att praktiska kunskaper oftare återfinns bland i första hand äldre människor. Det är oklart vad Lindén menar med "äldre" och vilken generation som åsyftas. Förmodligen räknas inte mina respondenter in här, men tydligt är dock att de besitter den praktiska kunskapen och att det i det här fallet tycks ha betydelse.

Genom praktiskt förvärvat kunskap och erfarenhet av matlagning tycks det finnas ett slags självförtroende i köket som kan tänkas vara betydlig i frågan med matsvinn. Självförtroendet som anas handlar inte om att respondenterna betraktar sig själva som mästarkockar eller anser att maten de lagar smakar fantastiskt bra, även om denna typ av självförtroende också kan urskiljas. Det tycks snarare handla om ett självförtroende som gör att man vågar experimentera och prova alternativ. Saknas ingredienser ersätts dessa med vad som finns hemma, blir det matrester över återanvänds dessa och får sedermera stå som grund till en ny rätt. Självförtroendet tycks också resultera i att många av respondenterna känner sig trygga i att själva kunna avgöra om en produkt är lämplig att äta eller ej. Detta oavsett om bästföredatumet passerats.

Det är dock angeläget att nämna att det i det aktuella fallet inte finns någon som säger sig laga mat mer sällan, eller som säger sig vara osäker i köket. Den förfrågan som gick ut till respondenterna förklarade att delaktighet i matlagning och inköp av mat var ett krav. De respondenter som ingår i studien tycks dock inte bara vara delaktiga utan många gånger också vara dem som har det huvudsakliga ansvaret för matlagning i det egna hushållet. Utifrån detta torde det vara av intresse att jämföra resultatet med en grupp individer som inte lagar mat i lika stor utsträckning och som kanske heller inte har samma erfarenhet från matlagning.

Uppfostran

En annan intressant aspekt att ta i beaktning är att se till hur denna grupp av relativt matlagningsintresserade och engagerade respondenter har för erfarenheter och upplevelser vad gäller mat och rester under uppväxten. Nästan alla beskriver att de under sin uppväxt haft föräldrar som av olika anledningar hushållit med maten, och att det därför sällan eller aldrig slängdes någon mat. Detta är alltså något som tagits efter även i en tid då behovet av att hushålla kan tänkas vara mindre, och trots att dessa respondenter ur ett ekonomiskt perspektiv antas ha råd att kasta mat. Lindén (2001, 2004) menar att tidiga erfarenheter under uppväxten spelar stor roll för handlingar senare i livet och kanske kan detta vara en del av förklaringen till varför denna grupp slänger relativt små mängder mat. Det bör i sammanhanget poängteras att det inte heller här finns några respondenter att jämföra med och att det därmed är oklart hur en person som vuxit upp under motsatta förhållanden, resonerar och agerar i frågan.

Konsekvenser

Vad kommer till följd av att ta till vara på maten istället för att slänga den, och kan dessa följder ha någon betydelse för hur mycket svinn som uppstår? Att ta tillvara på rester istället för att slänga den mat som blir över upplevs för det mesta vara något positivt. Många menar att man genom att äta rester sparar dyrbar tid och energi. Något som tycks vara värdefullt för många av de respondenter som har familj och barn. Det faktum att många känner att det är negativt att slänga mat, samt ibland upplever en känsla av dåligt samvete, medför att känslan då maten istället tas tillvara blir det motsatta.

Samhällets roll

Respondenterna nämner vissa samhällliga aspekter som kan tänkas spela in i de fall då mat slängs. Det tycks handla om att utbud och tillgänglighet i kombination med god ekonomi medför att matsvinn uppstår. Angelöw (1996) menar att om samhället utgör hinder som uppfattas vara omfattande och icke påverkbara kan detta leda till passivitet och frustration. Om tillgänglighet och god ekonomi bör betraktas som ett hinder för att ta tillvara på mat istället för att slänga den kan diskuteras, men tydligt är dock att det tycks vara enklare att slänga med vetskapen att det finns ny mat att köpa, och att man dessutom har råd med detta.

En del av resultatet har ovan strukturerats och placerats in under olika kategorier som berör hinder och förutsättningar för att utföra handlingar som främjar miljön, såväl på ett privat som på ett samhälleligt plan. Med andra ord har jag utgått från matsvinn som ett miljöproblem och ett minskat matsvinn som en miljöanpassad handling. Frågan är dock om respondenterna själva betraktar matsvinn på detta sätt.

Matsvinn och miljö

Jag har i denna uppsats valt att utgå från det faktum att matsvinn innebär en onödig belastning på miljön. Det insamlade materialet har därför analyserats utifrån teorier som i huvudsak utvecklats för miljöanpassade beteenden. Ur miljösynpunkt är det av stor vikt att få till en minskning av matsvinnet i de svenska hushållen och ett minskat matsvinn påstås medföra stora vinster för miljö och klimat. Genom att utgå från att respondenterna ger en korrekt bild av sanningen och således slänger relativt små mängder kan man alltså hävda att många av dessa individer utför en miljöanpassad handling. Frågan är dock om respondenterna i denna studie själva ser sitt eget beteende utifrån ett miljöperspektiv och känner att de gör klimatet en tjänst varje gång maten sparas istället för att den hamnar i soporna.

Respondenterna säger sig ta ett personligt ansvar för miljön och vissa har också en uppfattning om att matsvinnet har konsekvenser för miljön. Enligt Jagers (2009) skulle de därmed känna en moralisk skyldighet att agera miljövänligt i frågan, men det är dock inte miljön som i huvudsak ligger till grund för respondenternas relativt lilla matsvinn. Detta trots att handlingen i sig kan betraktas vara miljövänlig. En individ kan ha olika motiv för en miljöhandling och ett miljövänligt beteende behöver nödvändigtvis inte vara ett resultat av vare sig medvetenhet eller miljöengagemang, menar Angelöw (1994). Genom att studera vad som framkommit i de sju intervjuerna är det relativt tydligt att anledningen till att respondenterna säger sig slänga förhållandevis små mängder mat, i första hand inte beror på en hänsyn till miljön, eller en önskan att utföra en miljöanpassad handling. Även om miljön nämns så är aspekter som privat ekonomi och respekt för de som svälter mer frekvent förekommande.

Bland respondenterna återfinns såväl mycket miljöengagerade personer som personer med ett ytterst litet engagemang. Tydligt i detta fall är att ett stort miljöengagemang inte behöver betyda att personen i fråga slänger mindre mat, eller att den person som bryr sig tämligen lite om miljön och sällan agerar miljövänligt i sin vardag slänger stora mängder mat.

Det kan dock tänkas att det spelar mindre roll av vilken anledning man väljer att inte slänga mat. Miljön tjänar på ett minskat matsvinn oavsett vad som är skälet till detta. Ser man på matsvinn inte enbart i det enskilda hushållet utan också i andra sammanhang kan tänkas att skäl faktiskt spelar roll. Är det exempelvis den privata ekonomin som står i fokus finns det kanske risk att individen, i situationer utanför hushållet, där man ej bekostar sin mat själv, slänger mat. Ur detta hänseende kan kanske miljön vara ett skäl som leder till handling oavsett vilken situation man befinner sig i. Då dessa resonemang förmodligen är aktuella oavsett om det handlar om mat i det egna hushållet eller någon annanstans. Å andra sidan kan den privata ekonomin ligga till grund för en vana att inte slänga mat. En vana som också sitter i även utanför hemmets väggar. I intervjuerna som ligger till grund för denna rapport har fokus legat på matsvinn i det egna hushållet, därmed är det oklart huruvida respondenterna slänger mat i andra situationer.

Avslutning

Denna rapport har studerat ämnet matsvinn ur ett individperspektiv. Utifrån antagandet att respondenterna i denna studie slänger ytterst lite mat tycks kunskap och medvetenhet vad gäller matsvinnets miljöpåverkan inte spela någon större roll. Detta beror förmodligen på att det för dessa individer finns andra, och för dem viktigare aspekter till att inte vilja slänga mat.

För att ta reda på orsakerna bakom matsvinnet i de svenska hushållen vore antagligen det mest logiska att utgå från individer som faktiskt slänger mat. I det aktuella fallet har det slumpat sig som så att respondenterna i denna studie tycks tillhöra en kategori av individer som slänger relativt lite mat. Med hänsyn till detta har fokus istället riktats mot *varför* dessa individer slänger relativt lite mat. På detta sätt framträder en bild som också kan tänkas ge svar på frågan varför matsvinn uppstår.

Vi har här diskuterat hinder och förutsättningar, och logiskt nog tycks i det här fallet förutsättningarna vara fler än hindren. Förutsättningar för att inte slänga mat är att kunna laga mat och att vara uppfostrad på ett sätt som lärt en att hushålla. Att inte slänga mat medför vidare positiva konsekvenser i form av att det för individen sparar såväl tid som pengar. Det finns dock samhällsliga hinder, som handlar om utbudet och tillgängligheten som bidrar till överköp samt till att man tar maten mer för given. Dessa hinder väger dock sällan tillräckligt tungt då förutsättningarna för att ta till vara på maten är större.

Att påstå att kunskaper i matlagning är en förutsättning för ett minskat matsvinn skulle förmodligen kunna tolkas som att individer som slänger stora mängder inte kan laga mat. Så är naturligtvis inte fallet och kunskaper i matlagning ska inte ses som en garanti för ett minskat matsvinn. Däremot kan tänkas att sannolikheten är större att rester tas tillvara och att mindre mängder mat slängs om kunskap finns om hur man tillagar och kan ta tillvara på den. Inte heller behöver uppväxtförhållanden där man hushållit med maten, betyda att man senare i livet slänger ytterst små mängder mat. Men precis som vad gäller kunskap kan tänkas att det kan vara en bidragande faktor till ett minskat matsvinn. Utifrån detta skulle man kunna diskutera vikten av att matlagning lärs ut, såväl i hemmet som i skolan. Genom ökade kunskaper och ett ökat intresse för matlagning bland befolkningen kan vi kanske på sikt främja ett minskat matsvinn. Med tanke på vilken stor roll barn och ungdomsåren spelar kanske vi i första hand borde rikta fokus mot barn och ungdomar. Här kan vi arbeta för att öka deras intresse för mat samt främja ett ökat självförtroende i köket. Hemkunskapen i grundskolan är en plats där kunskap och intresse för mat kan grundas. Gymnasieskolans restaurang- och livsmedelsutbildning är en fortsättning där intresse och kunskaper har möjlighet att växa. För barn och ungdomar som inte har ett intresse eller en vana att hjälpa till i köket med sig hemifrån kan skolans roll vara av särskild stor vikt. Dock inte sagt att utbildning i ett senare skede i livet är obetydligt i sammanhanget. Högskola och universitet, vuxenutbildningar, matlagningskurser och studiecirkel är platser där kunskaper i matlagning kan läras ut och intresse och självförtroende kan främjas.

Trots att det är på hushålls nivå som det största svinnet uppstår så är det i sammanhanget viktigt att poängtera att hela ansvaret inte vilar på den enskilda individen och dennes hushåll. Alla delar i livsmedelskedjan måste ta sin del av ansvaret om en förändring ska kunna komma till stånd och belastningen på miljön minska. Åter igen så bygger resultatet av denna rapport på intervjuer av sju individer. Det ger en sann bild av verkligheten vad gäller just dessa sju, men huruvida resultatet kan ge en generell bild av matsvinn i svenska hushåll är svårt att säga. Förhoppningen är dock att denna rapport skall kunna väcka nya tankar och kanske så ett litet frö för vidare forskning om vilka aspekter som spelar in när det kommer till att minska matsvinnet i de svenska hushållen. Att undersöka hur matsvinn skiljer sig åt mellan individer med kunskap och intresse för matlagning samt individer som saknar intresse och kunskap är ett uppslag för vidare studier. Också fördjupade studier i uppväxtens roll i frågan kan tänkas vara relevant och intressant. Slutligen vore det av intresse att undersöka hur matsvinnet skiljer sig åt mellan miljöengagerade individer och individer med lågt engagemang.

Slutsats

Attityder spelar roll för huruvida mat slängs eller ej, det visar resultatet av denna undersökning. Dock behöver inte dessa attityder handla om svinnet miljöpåverkan. Matsvinn må vara ett miljöproblem, men tydligt är att individen nödvändigtvis inte tycks betrakta handlingen att slänga mat som något miljöbelastande, och således inte heller ser minskat matsvinn som en miljövänlig handling. Trots att matsvinn är ett problem ur miljösynpunkt bör vi dock vara medvetna att det finns andra aspekter att trycka på i arbetet mot ett minskat matsvinn. Också den privata ekonomin samt respekt och hänsyn till fattiga är skäl nog att inte slänga. Därmed tycks vare sig kunskaper om miljö eller miljöengagemang vara avgörande i arbetet för att minska matsvinnet. Snarare är förhållandet till mat och matsvinn under uppväxten samt erfarenhet och kunskaper i matlagning av större vikt och är klara, om inte förutsättningar så åtminstone aspekter som leder till ett minskat matsvinn. För att öka intresset och kunskapen för mat och matlagning är uppfostran och utbildning en viktig del. I hem och i skola kan matintresse stimuleras och självförtroende i köket skapas. Något som på sikt kan minska svinnet av mat och således gynna miljön. Vad miljön beträffar tjänar den på ett minskat matsvinn oavsett vilka skäl som ligger till grund för detta.

Källförteckning

Rapporter

Eriksson, Martin (2008). *Konsumtionens klimatpåverkan*. Stockholm: Naturvårdsverket

Haider, Jutta & Sundin, Olof (2008). *Miljöpraktiker i vardagen. Livsstil, information och förändring i Simrishamn*. Lund: Region skåne

Karlsvärd, Johan, Leander, Jörgen, Rytterstedt, Marie (2008). *Svinn i Livsmedelskedjan. Möjligheter till minskade mängder*. Stockholm: Naturvårdsverket

Konsumentföreningen Stockholm (2009a). *Rapport från en slaskhink*. Stockholm : Kfs

Konsumentföreningen Stockholm (2009b). *Har du uppmärksammat debatten om det onödiga matsvinnet?* Stockholm : Kfs

Jagers, Sverker, Martinsson, Johan & Nilsson Andreas (2009). *Kan vi påverka folks miljöattityder genom information? En analys av radiosatsningen "klimatfeber"*. Stockholm: Finansdepartementet

Sonesson, Ulf (2008a). *Klimatavtryck från hushållens matavfall*. Stockholm : SIK

Söderholm, Patrik (2008). *Hållbara hushåll: Miljöpolitik och ekologisk hållbarhet i vardagen*. Stockholm : Naturvårdsverket

Ventour, Lorraine. (2008). *The food we waste*. Banbury UK : WRAP

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Elanders Gotab.

Vår uppgift efter Rio. Svensk handlingsplan inför 2000-talet (1992). Stockholm: SOU (Statens offentliga utredningar)

Litteratur

Adenling, Elinor (2007). *Att bli miljömedveten. Perspektiv på miljöhandbokens textvärld*. Diss. Umeå universitet. Umeå.

Angelöw, Bosse, Jonsson, Thomas (1994). *Individ och miljö*. Lund: Studentlitteratur

Björklund, Johanna, Holmgren, Pär, Johansson, Susanne (2008). *Mat och klimat*. Värnamo: Medströms bokförlag.

Björklund, Maria, Paulsson, Ulf (2003). *Seminarieboken. Att skriva, presentera och opponera*. Lund: Studentlitteratur

Brinkmann, Svend, Kvale, Steinar (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Lindén, Anna-Lisa (1994). *Människa och miljö*. Stockholm: Carlsson bokförlag

Lindén, Anna-Lisa (2001). *Allmänhetens miljöpåverkan: energi, mat, resor och socialt liv*. Stockholm: Carlsson Bokförlag

Lindén, Anna-Lisa (2004). *Miljömedvetna medborgare och grön politik*. Stockholm: Formas

Lundgren, Lars (1996). *Miljö och Livsstil: information och situation*. I Lundgren, Lars (Red.) *Livsstil och miljö. Fråga, forska, förändra*. Stockholm: Naturvårdsverket förlag

Lundgren, Lars (1999). *Önskemål och möjligheter*. I Lundgren, Lars (Red.) *Livsstil och miljö. Värderingar, val, vanor*. Stockholm: Naturvårdsverket

Nitsch, Ulrich (1996). *Informationsstrategier för en bättre miljö*. I Lundgren, Lars (Red.). *Att veta och att göra. Om kunskap och handling inom miljövården (1996)*. Lund: Naturvårdsverket

Paulsen, Marit (2009). *Lurad av laxen; Sant och falskt om maten*. Finland: Brombergs

Schön, Emil (2009). *Konsumtionsboken: Köpfrossa i en febrig värld*. Miljöförbundet jordens vänner.

Sonesson, Ulf, Östergren, Karin. (2008b) *Maten i soptunnan –vem täljer trögubbar för att elda upp dem?* I Johansson, Birgitta (Red.) *Klimatfrågan på bordet*. Stockholm: Formas

Elektroniska källor

Livsmedelsavfall. (Senast uppdaterad September 2009). Tillgängligt:
[http://www.naturvardsverket.se/sv/Produkter-och-avfall/Avfall/Minska-avfallets-mangd-och-farlighet/Det-har-gor-Naturvardsverket/Livsmedelsavfall/\(2010-04-21\)](http://www.naturvardsverket.se/sv/Produkter-och-avfall/Avfall/Minska-avfallets-mangd-och-farlighet/Det-har-gor-Naturvardsverket/Livsmedelsavfall/(2010-04-21))

Bilaga 1

Förfrågan

Hej.

Mitt namn är Frida Almqvist och jag arbetar just nu med mitt examensarbete vars syfte är att undersöka attityder till att slänga mat. Jag skall nu i min studie utföra intervjuer i ämnet och söker därför personer som kan tänkas delta. Anledningen till att jag kontaktar er på biblioteket är alltså för att se om du, eller någon av dina kollegor kan tänkas ställa upp. Mitt enda krav är att du är delaktig i matlagning samt vid inköp av matvaror i ditt hushåll.

Det är svårt att säga hur lång tid en intervju kan komma att ta, men rimligt torde vara ca.30 minuter. Jag tänker givetvis *inte* att detta skall ske under arbetstid, utan kanske på lunchen eller någon rast? Kammarcafét skulle då mycket väl kunna fungera som intervjuvplats. Då kan jag också bjuda på fika, som tack. Kanske passar det bättre innan, eller efter arbetstid? Jag anpassar tid och plats efter när det passar Dig bäst.

Resultatet från intervjuerna kommer enbart att användas i forskningssyfte.
Hoppas att du vill hjälpa mig, och att det finns några hos er som vill ställa upp.

Är du intresserad av att ställa upp, eller vill du veta mer? Skicka ett mail, eller kontakta mig på telefon; 0736-498665

Vänligen
Frida Almqvist, Kristianstad

Bilaga 2

Intervjuguide

Ålder:

Yrke:

Familjesituation:

Bostadssituation:

Matlagning och matsvinn i vardagen

Vem skulle du säga har det huvudsakliga ansvaret för matlagning och inköp hemma hos er?

Planerar du vad du ska laga för mat i förväg? Planerar du sedan inköpen efter detta?

Händer det att du slänger mat?

Kan du beskriva en situation där du slänger mat?

Hur känner du när du slänger mat?

(Om dåligt samvete; inför vem? Miljön, de som svälter?)

Vad skulle du säga är den huvudsakliga orsaken till att du slänger mat?

Hur känner du inför att laga mat på "rester"?

Har det alltid sett ut så? *(När du växte upp, slängde man mat då?)*

Miljösyn

Anser du att du har kunskap om vilka miljöproblem som existerar idag?

Hur ser du på din egen roll i hela den hela miljöproblematiken.

Känner du ett personligt ansvar? Vem har lagt det ansvaret på dig? Samhället, du själv, någon annan?

Känner du att du som individ kan påverka?

Känner du att du har kunskap om hur du kan vara med att *lösa på* vissa av dessa miljöproblem.